Trøndelag Forskning og Utvikling
Trøndelag R & D Institute

Voksenagronomen

– utredning av en nasjonal modell

Margrete Haugum
Bjørnar Sæther
Merethe Lerfald
Roald Sand

TFoU-rapport 2017:3

Kongensgt. 42. Postboks 2501, N-7729 Steinkjer - Telefon: (+47) 74 13 46 60 - E-post: post@tfou.no - www.tfou.no

Tittel	:	Voksenagronomen - utredning av en nasjonal modell
Forfattere	:	Margrete Haugum, Bjørnar Sæther, Merethe Lerfald, Roald Sand
TFoU-rapport	:	2017:3
ISBN	:	978-82–7732–252-0
ISSN	:	0809–9642
Prosjektnummer	:	2787
Oppdragsgiver	:	Landbruks- og matdepartementet
Kontaktperson	:	Aase Lømo
Oppdragets størrelse	:	Kr 498000 eks mva.
Prosjektleder	:	Margrete Haugum
Medarbeidere	:	Merethe Lerfald og Bjørnar Sæther, Østlandsforskning. Roald Sand, Trøndelag Forskning og Utvikling AS.
Foto forside	:	Morten Stene
Sammendrag	:	Ulike utdanningstilbud om voksenagronom er kartlagt og har gitt innspill til forslag om en nasjonal modell for voksenagronom bygd på læreplanen for Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk.
Emneord	:	Voksenagronom, agronom, voksne, læreplan, praktiske øvinger, inntakskrav, realkompetanse, naturbruk
Dato	:	Mars 2017
Antall sider	:	45
Status	:	Offentlig
Utgiver	:	Trøndelag Forskning og Utvikling AS Postboks 2501, 7729 STEINKJER Telefon 74 13 46 60

FORORD

Staten og jordbrukets organisasjoner ble i jordbruksoppgjøret i 2016, Prop 133 S, enig om å gjennomføre en utredning av en nasjonal modell for voksenagronom. Det finnes ulike tilbud om agronomutdanning for voksne i Norge, populært kalt voksenagronom. Landbruks- og matdepartementet er oppdragsgiver for utredningen av en nasjonal modell for voksenagronom.

Trøndelag Forskning og Utvikling AS har sammen med Østlandsforskning AS gjennomført utredningen. Prosjektet har hatt en referansegruppe bestående av Knut Vebjørnsen, Mo og Øyrane videregående skole, Ole Eriksen, Vinterlandbruksskolen på Jæren, Inger Johanne Sveen, Norges Bondelag, Elin Bergerud, Norsk Bonde- og Småbrukerlag, Sissel By Ingvaldsen, Oppland fylkeskommune og Ragnhild Skarholt Bølviken, Utdanningsdirektoratet. Oppdragsgiveren Landbruks- og matdepartementet har også vært representert i referansegruppa ved Siri Lothe og Aase Lømo. Referansegruppa har bidratt til å belyse problematikken omkring voksenagronomen og gitt verdifulle innspill til arbeidet. Innholdet i rapporten og forslaget til nasjonal modell for voksenagronom er helt og holdent utredernes ansvar.

Steinkjer, mars 2017

Margrete Haugum
prosjektleder

INNHOLD

side

FORORD i

INNHOLD ii

TABELLER iv

SAMMENDRAG v

1. Innledning 1
   1.1 Problemstilling 1
      1.1.1 Nasjonal modell 2
   1.2 Gjennomføring og metode 3
   1.3 Begreper 3
   1.4 Rapportens innhold 4

2. Om landbruksutdanning 7
   2.1 Rammene for videregående opplæring 7
      2.1.1 Opplæringsloven 7
      2.1.2 Friskoleloven 8
      2.1.3 Læreplanverket 9
   2.2 Behovet for og betydning av landbruksutdanning 10
   2.3 Dagens landbruksutdanning 13
   2.4 «Mo og Øyrane-modellen» 14

3. Voksenagronom i dag 15
   3.1 Voksenagronomtilbud 15
   3.2 Organisering 19
   3.3 Faglig innhold 21
   3.4 Fylkeskommunenes rolle 23
   3.5 Kostnader 23
   3.6 Finansiering 26
   3.7 Deltakere 28
   3.8 Inntak 30
   3.9 Innspill til nasjonal modell 30
   3.10 Vurderinger av funn i kartleggingen 31

4. Rammene for en nasjonal modell 33
   4.1 Oppdraget og lovenes rammer 33
   4.2 Friskolemodellen 34
   4.3 Eksamensforberedende kurs - privatistmodellen 35
   4.4 Fylkeskommunale modellen 35
   4.5 Voksenagronommodell 37
      4.5.1 Faglig innhold 38

4.5.2 Organisering 38
4.5.3 Inntak 40

5. Konklusjon og anbefaling 41
5.1 Mulighetene i utdanningssystemet 41
5.2 Anbefaling av en modell for voksenagronom 42
5.3 Voksenagronommodell 43
5.3.1 Faglig innhold 43
5.3.2 Organisering 43
5.3.3 Inntak 43
5.3.4 Nasjonal modell for voksenagronom 43

LITTERATURLISTE 45

TABELLER

Tabell		side
2.1:	Fag og timefordeling i agronomutdanning på videregående nivå	10
2.2:	Utdanning og produksjonsresultater, N=70. Kilde: Hansen (2013)	12
3.1:	Oversikt over skoler med voksenagronomtilbud	16
3.2:	Tilbud om agronomutdanning til voksne fordelt på modell og omfang	18
3.3:	Undervisningstimer ifølge læreplan for Vg2 Landbruk gartnernæring og Vg3 Landbruk, voksenagronomtilbudet i «Mo og Øyrane-modellen» og gjennomsnittlig antall timer i fire av tilbudene i kartleggingen	22
3.4:	Egenrapporterte kostnader i gjennomsnitt for skolene med voksenagronomtilbud som i «Mo og Øyrane-modellen»	25
3.5:	Kvoter ved friskoler som tilbyr agronom til voksne uten rett i dag	27
5.1:	Nasjonal modell for voksenagronom	44

SAMMENDRAG

Staten og jordbrukets organisasjoner ble i jordbruksoppgjøret i 2016 enig om å gjennomføre en utredning av en nasjonal modell for voksenagronom, med mål om å styrke kompetansehevende tiltak i landbruket som sikrer faglig kvalitet og fleksibel til rettelegging. En nasjonal modell for voksenagronom skal baseres på læreplanene i det offentlige utdanningssystemet, men er ikke ment å etableres som en formell betegnelse innenfor det ordinære utdanningssystemet.

Målet med utredningen er å anbefale en modell, innenfor eksisterende utdanningsløp, for landbruksutdanning på videregående skoles nivå for voksne slik at man ved fullført og bestått opplæring får yrkeskompetanse innen landbruk, også omtalt som yrkestittel agronom. Det gjeldende lovverket er opplæringsloven og friskoleloven, begge med tilhørende forskrifter, samt Læreplanverket. Etterspørselen etter voksenagronom kommer fra de som skal eller er i ferd med å overta gårdsbruk og har behov for kompetanse til å utøve yrket. Målgruppen for voksenagronom er voksne som allerede har en videregående utdanning og som dermed har brukt opp retten til videregående opplæring. Lovverket skiller mellom voksne *med* og *uten* rett til videregående opplæring. I opplæringsloven omtales voksne som deltakere, opplæringen skal tilpasses den enkeltes behov og offentlig videregående skole skal være gratis. Fylkeskommunen har en generell plikt til å gi tilbud også til dem som ikke har rett til videregående opplæring, uten at det gir en tilsvarende individuell rett til et slikt tilbud. I praksis betyr dette at de fylkeskommunale budsjettene til videregående opplæring prioriteres til tilbud til de som har rett til videregående opplæring, og tilbud til voksne uten rett til videregående opplæring må finansieres på andre måter.

Utgangspunktet for utredningen har vært en kartlegging av dagens tilbud om yrkesfaglig opplæring innenfor landbruk til voksne som har brukt opp retten til videregående opplæring.

Kartleggingen viser at det finnes 23 tilbud om voksenagronom og omkring 250 elever og deltakere gjennomfører opplæringen årlig. Tilbud om agronomutdanning til voksne med og uten rett er gitt ved fylkeskommunale skoler, friskoler, fylkeskommunalt tilbud med landslinje og som eksamensforberedende kurs til privatister.

Det faglige innholdet i tilbudene varierer. Noen tilbyr Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk, mens andre tilbyr kun Vg3 landbruk. Tilbudene inneholder varierende omfang av praktiske øvelser og noen skoler krever at deltakerne skaffer seg dette på egen hånd eller at praksis er et inntakskrav. Kartleggingen viser at inntakskravene til de ulike tilbudene om voksenagronom varierer. De fylkeskommunale skolene tilbyr komprimert opplæring som er tilpasset voksne sitt behov, noe som opplæringsloven gir muligheter for. Friskolene åpner ikke for komprimert utdanning og her skilles det ikke mellom ungdommer og voksne i opplæringa – begge gruppene omtales som elever.

Deltakerne kan grupperes i tre grupper; de som har overtatt gård, de som skal overta og de som håper på å få kjøpt en gård. Skolene karakteriserer voksenagronomdeltakerne som mer fokusert, mer selvstendige enn ungdommer på Vg3 landbruk, de tar ansvar for

egen læring, er høgt motivert og deltakende. Skolene forteller at mange har god kompetanse i bunn og at det er et høyere faglig nivå blant deltakerne på voksenagronomen enn blant ungdom. Skolene rapporterer at deltakergruppene fungerer godt sammen og at deltakerne gjennom utdanningen bygger både faglige og sosiale nettverk. Det største utbyttet har de i klassen og gjennom kontakt med hverandre.

Friskolene har en statlig finansiering basert på en stykkpris pr elev. De fylkeskommunale skolene prioriterer finansiering av videregående opplæring for ungdommer og voksne som har rett til videregående opplæring. Fylkeskommunale skoler som tilbyr videregående opplæring til voksne uten rett, har finansiert opplæringen med Rekruttering og kompetansemidler som fylkeskommunene forvalter, fylkeskommunale utviklingsmidler og andre midler. Tilbudene er gjennomført på marginale budsjett som knapt dekker de direkte kostnadene i tilbudet.

Vi foreslår en nasjonal modell for voksenagronomen som et fylkeskommunalt tilbud innenfor rammene av opplæringsloven. En nasjonal modell for voksenagronomen som et fylkeskommunalt tilbud innenfor rammene av opplæringsloven, vil kreve en eller annen form for statlig finansiering som gir et stabilt og forutsigbart tilbud i hele landet. Opplæringsloven gir ikke mulighet til å ta egenbetaling fra deltakerne og tilbudene prioriteres ikke i fylkeskommunale opplæringsbudsjetter. Finansieringsbehovet for 20 fylkeskommunale tilbud om voksenagronom er om lag 20 millioner kroner. Da er finansieringsordningen for friskolene videreført innenfor friskolelovens rammer.

Den foreslåtte modellen for voksenagronom omfatter programfag på Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk fordelt over 2 år. Opplæringen kan organiseres som komprimert utdanning tilpasset voksnes behov, som en kombinasjon av samlinger med teoriundervisning og praktiske øvelser, nettstøttet opplæring og andre former for fjernundervisning. Det foreslås at det iverksettes et arbeid for å utvikle digitale læremiddel for agronomutdanning generelt og spesielt for voksne deltakere. Inntakskravet til voksenagronom settes til 25 år. Dette gir muligheter for realkompetansevurdering. For å få vitnemål kreves det at deltakerne må fylle de kravene som læreplanen setter og eventuelle mangler må oppfylles gjennom privatisteksamen.

Den nasjonale modellen for voksenagronom er ikke ment å ha en formell rolle i utdanningssystemet og vil derfor ikke begrense fylkeskommunenes frihet til å gi videregående opplæring. Den nasjonale modellen kan betraktes som en bestilling fra næringa/ samfunnet som fylkeskommunene kan tilby gjennom at de får en statlig finansiering for å tilby opplæringen. En statlig finansiering bør kombineres med en nasjonal forvaltning for å sikre en samordnet utvikling og styring med tilbudene.

1. INNLEDNING

Staten og jordbrukets organisasjoner ble i jordbruksoppgjøret i 2016 (Prop 133 S (2015-2016)) enig om å gjennomføre en utredning av en nasjonal modell for voksenagronom. Målet med en ny nasjonal modell for voksenagronomen er å bidra til styrking av kompetansehevende tiltak i landbruket som sikrer faglig kvalitet og fleksibel til rettelegging. I dag tilbys voksenagronom etter litt ulike modeller i fylkene med utgangspunkt i agronomutdanningen på videregående nivå. Erfaringene viser at det er betydelige variasjoner mellom fylkene i pedagogisk opplegg og organisering av dette tilbudet, og det eksisterer ikke en felles modell for utdanningen.

I de fleste fylker er det et tilbud om landbruksutdanning for voksne. Felles for tilbudene er at de bygger på læreplanene for den ordinære agronomutdanningen for ungdom. Overtakelse av gårdsbruk eller kjøp/planer om kjøp av gårdsbruk er ofte årsak til ønske om yrkesopplæring innen landbruk. De som ønsker slik yrkesopplæring kan være voksne uten videregående utdannelse, voksne med annen videregående utdannelse eller voksne med høyere utdanning.

En nasjonal modell for voksenagronom skal baseres på læreplanene i det offentlige utdanningssystemet, men er ikke ment å etableres som en formell betegnelse innenfor det ordinære utdanningssystemet. Målet er at betegnelsen voksenagronom skal være et omforent begrep i landbrukssektoren som refererer seg til én modell med hensyn til faglig innhold, organisering og finansering, og der det faglige innholdet baserer seg på læreplanmålene for utdanningsprogram naturbruk på videregående nivå. Gjennomført og bestått voksenagronom vil da si en utdanning som gir yrkeskompetanse som agronom.

1.1 Problemstilling

Opplæringsloven med tilhørende forskrifter legger rammer for videregående opplæring. Dette omfatter blant annet rettigheter til videregående opplæring for ungdom, men også voksne med rett og voksne uten rett til videregående opplæring. Videre omfatter også loven blant annet fylkeskommunens plikt til å sørge for videregående opplæring.

Målet med utredningen er å anbefale en modell, innenfor rammene av gjeldende lovverk, for landbruksutdanning på videregående skoles nivå for voksne slik at man ved fullført og bestått opplæring får yrkeskompetanse innen landbruk, også omtalt som yrkestittel agronom. Modellen må fylle de behov både myndigheter og næring har definert.

Denne modellen skal være standardisert, men samtidig fleksibel i sin utforming. Mandatet for utredningen er å komme med forslag til en konkret nasjonal modell for voksenagronom og hvordan den kan gjennomføres. Gartnerutdanning omfattes ikke av utredningen.

Utredningen skal diskutere spørsmål knyttet til innhold, organisering og kostnader ved etablering av en nasjonal modell. Premissene for utredningen er:

- Modellen skal utvikles innenfor eksisterende utdanningsløp, det vil si grunnopplæring på videregående nivå og tilhørende godkjente læreplaner
- Voksenagronomtilbudet skal gi en yrkesfaglig utdanning som agronom med tilhørende vitnemål fra videregående skole
- Målgruppen bør være de som er på vei inn i næringen eller som allerede har etablert seg i næringen, og som har behov for agronomkompetanse i sin virksomhet

Av oppdraget fra Landbruks- og matdepartementet går det fram at utredningen skal belyse følgende problemstillinger, som både er knyttet til hvordan tilbudene fungerer i dag og hvordan det bør være i den nasjonale modellen:

Organisering og innhold

- Hvordan er dagens voksenagronom organisert?
- Hva er innholdet i dagens voksenagronomtilbud?
- Hvordan bør en nasjonal modell for voksenagronom organiseres?

Forvaltningsmodell

- Hvordan forvaltes dagens tilbud og hvilken rolle har fylkeskommunen?
- Hvordan kan en nasjonal modell forvaltes?

Finansiering

- Hvordan er dagens voksenagronom finansiert?
- Hvilke utfordringer er knyttet til finansiering?
- Hvordan kan voksenagronomtilbudet finansieres?

Kostnader

- Hvilke og hvor store kostnader er forbundet med dagens gjennomføring av voksenagronomen?
- Hvilke og hvor store kostnader er forbundet med den nasjonale modellen for voksenagronomen?

Inntakskrav

- Hvem er målgruppe for tilbudet?
- Hvilke inntakskrav stilles?
- Hvilke inntakskrav kan stilles til søkere i en nasjonal modell?

1.1.1 Nasjonal modell

Det er behov for å klargjøre forståelsen av begrepet nasjonal modell. Oppdraget har sitt utspring i Prop. S 133 (2015-2016) s. 62: *Partene er enige om at det blir satt i gang en utredning av en **nasjonal modell** for «voksenagronom»*. Oppdraget fra Landbruks- og matdepartementet presiserer at utredningen må diskutere spørsmål knyttet til innhold,

organisering og kostnader ved etablering av en nasjonal modell og hvordan den kan gjennomføres. Videre gir oppdraget en premiss om at den nasjonale modellen skal utvikles innenfor eksisterende utdanningsløp, dvs. grunnopplæringen på videregående nivå, og baseres på tilhørende godkjente læreplaner. Den nasjonale modellen må finne sin plass innenfor mulighetene som lovverket gir, men er ikke ment å etableres som en formell betegnelse innenfor det ordinære utdanningssystemet.

1.2 Gjennomføring og metode

En sentral del av utredningen har vært en kartlegging av dagens tilbud om voksen-agronom, ettersom det ikke finnes en samlet oversikt over tilbudene. Vi har derfor tatt kontakt med de videregående skolene som tilbyr Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk til ungdommer, for å finne fram til tilbud om agronomopplæring til voksne. Tilbudene er kartlagt gjennom informasjon på nettsider og telefonintervju med de som er ansvarlig ved skolene; rektor eller koordinator av voksenagronomtilbudet. Det ble utarbeidet en intervjuguide som ble testet ut i et besøksintervju ved en av skolene. Denne ble korrigert og brukt i intervjuene med de andre skolene. Vi har intervjuet representanter fra 22 av de 24 skolene.

Det er etablert en referansegruppe for å få innspill til utredningsarbeidet. Referanse-gruppa hadde første møte i begynnelsen av januar 2017 hvor de fikk presentert og diskutert foreløpige funn fra kartleggingen av voksenagronomtilbudene. Referanse-gruppa ble invitert til et andre møte i begynnelsen av februar 2017 hvor de fikk presentert og diskutert et foreløpig forslag til en nasjonal modell.

1.3 Begreper

Det er behov for å klargjøre noen begreper som anvendes i utredningen.

Agronom: Agronom er en yrkestittel som oppnås ved fullført og bestått opplæring i utdanningsløpet Vg1 naturbruk, Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 og leder fram til yrkeskompetanse. På vitnemålet står det at man har fullført Vg3 landbruk med oppnådd yrkeskompetanse. I denne ut-redningen omtaler vi dette utdanningsløpet som (ordinær) agronom-utdanning.

Voksenagronom: Betegnelsen, slik den brukes i dag, brukes om de ulike utdannings-tilbudene rettet mot voksne som ønsker agronomkompetanse. Voksen-agronom har ingen formell status innenfor utdanningssystemet, og tilbudet og innholdet varierer mellom fylker. I denne utredningen benyttes voksenagronom om tilbud om landbruksutdanning på videre-gående skoles nivå primært rettet mot voksne.

Elev I opplæringsloven (LOV-1998-07-17-61) er en elev barn og unge i grunnskoleopplæring (§ 2-1) og i videregående skole (§ 3-1). I denne utredningen benyttes begrepet elev om ungdom tatt inn til videregående

opplæring etter § 3-1 i opplæringsloven. I tillegg brukes elever som betegnelse på alle som tar utdanning ved friskolene uansett alder og tidligere utdanning.

Deltaker — Voksne som trenger grunnskoleopplæring og/eller voksne som ikke har fullført videregående utdanning har rett til slik utdanning (§ 4A-1 og 4A-3). Deltaker er begrepet som brukes om disse i opplæringsloven. Fylkeskommunen skal etter § 13-3, første ledd *«oppfylle retten til vidaregåande opplæring etter denne lova for alle som er busette i fylkeskommunen»* og etter tredje ledd «*gi tilbod til søkjarar utan rett etter § 3-1 eller § 4A-3*». I denne utredningen bruket vi begrepet deltaker om voksne, uavhengig av om de har brukt opp sin rett til videregående opplæring i de fylkeskommunale skolene eller ikke.

Privatist — Forskrift (FOR-2006-06-23-724) til opplæringsloven, paragraf 3-10 beskriver privatist på denne måten: *«Privatist er etter reglane i dette kapitlet ein som har meldt seg til eksamen i eitt eller fleire fag frå vidaregåande opplæring utan å vere elev, lærling eller praksisbrevkandidat i dette faget eller i desse faga.»* I denne utredninga legger vi denne definisjonen til grunn.

Skole — I denne utredningen menes videregående skole når det står bare ordet skole. Hvis vi omtaler andre typer skoler blir dette presisert. Vi bruker også i stor utstrekning bare navnet på skolene når vi omtaler dem, slik at for eksempel Storsteingen videregående skoler blir omtalt som Storsteigen.

1.4 Rapportens innhold

Kapittel to gjennomgår relevant deler av lovverket for videregående opplæring med spesiell vekt på opplæring til voksne, som leder fram til yrkeskompetanse som agronom. Læreplanen er en del av dette lovverket. Landbruksnæringas behov for kompetanse diskuteres og vi presenterer «Mo og Øyrane-modellen», som er en eksisterende modell for gjennomføring av agronomutdanning for voksne, som flere skoler følger helt eller delvis.

I kapittel tre presenteres funn fra kartlegging av voksenagronomtilbudene som finnes.

Kapittel fire er en gjennomgang av de ulike modellene for agronomopplæring for voksne uten rett til videregående opplæring, som lovverket åpner opp for. I dette kapitlet utreder vi en modell for et fylkeskommunalt tilbud om voksenagronom som er innenfor lovverket og som bygger på gode erfaringer fra dagens tilbud om agronomopplæring til voksne.

I kapittel fem gis en konklusjon og anbefaling i forhold til innhold, organisering, inntak, kostnader, forvaltning og finansiering av en nasjonal modell basert på utledningen som er presentert i kapittel fire.

2. OM LANDBRUKSUTDANNING

I dette kapitlet gjennomgås relevant deler av lovverket for videregående opplæring med spesiell vekt på opplæring til voksne, som leder fram til yrkeskompetanse som agronom. Videre presenteres dagens tilbud om landbruksutdanning for ungdommer og voksne innenfor videregående skole og behovet for, og betydningen av landbruksutdanning.

2.1 Rammene for videregående opplæring

Yrkesfaglig landbruksutdanning på videregående nivå i Norge tilbys både ved fylkeskommunale skoler og friskoler. De fylkeskommunale skolene følger opplæringsloven, mens friskolene følger friskoleloven. Dette gir ulike utgangspunkt for skolene spesielt i forhold til finansiering og organisering av opplæringen for voksne, noe vi ser nærmere på i denne utredningen.

2.1.1 Opplæringsloven

Opplæringsloven (LOV 1998-07-17-61) gir rammene for grunnskoleopplæring og videregående opplæring i Norge. Kapittel 3 omhandler videregående opplæring. Paragraf 3-1 regulerer retten til videregående opplæring for ungdom, og her går det fram at ungdom som har fullført grunnskolen eller tilsvarende opplæring har etter søknad rett til tre års heltids videregående opplæring.

Voksne med rett og voksne uten rett til videregående opplæring

Opplæringsloven omhandler også opplæring til voksne og skiller mellom opplæring til voksne *med* rett til videregående opplæring og voksne *uten* rett til videregående opplæring. Voksne uten rett til videregående opplæring er voksne som har brukt opp retten sin ved at de har tatt en videregående opplæring. Opplæringsloven hjemler at opplæringa for voksne skal tilpasses behovet til den enkelte og de voksne omtales som deltakere.

Opplæringslovens kapittel 4A omhandler opplæring spesielt organisert for voksne. I paragraf 4A-3 heter det at en voksen som har fullført grunnskolen eller tilsvarende, men som ikke har fullført videregående opplæring, etter søknad har rett til videregående opplæring. Dette gjelder for voksne fra og med det året de fyller 25 år. I dagligtale betegnes denne gruppen som voksne *med* rett.

Opplæringslovens kapittel 13 regulerer ansvaret til kommunen, fylkeskommunen og staten. Paragraf 13-3 3.ledd i opplæringsloven sier at: «*Fylkeskommunen skal gi tilbod til søkjarar utan rett etter § 3-1 eller § 4A-3*», altså voksne *uten* rett. Videre sier paragraf 13-3 5.ledd «*Fylkeskommunen skal planleggje og byggje ut det vidaregåande opplæringstilbodet under omsyn til blant anna nasjonale mål, ønska til søkjarane og det behovet samfunnet har for vidaregåande opplæring i alle utdanningsretningar og for ulike aldersgrupper …*»

Opplæringa for voksne skal tilpasses behovet til den enkelte. Meld. St nr. 16 (2015-16) (s.35) forklarer komprimerte utdanningsløp i videregående skole for voksen på denne måten: «*Deltakere i videregående opplæring for voksne har rett til et opplæringstilbud tilrettelagt for deres livssituasjon. Opplæringen kan gjennomføres som komprimerte løp som for eksempel opplæring på kveldstid, eller nettundervisning.*» Den samme meldingen (s. 42) omhandler også at fylkeskommunenes skal gi tilbud til søkere uten rett til videregående opplæring. Videre heter det at bestemmelsen gir fylkeskommunene en generell plikt til å gi tilbud også til dem som ikke har rett til videregående opplæring, uten at det gir en tilsvarende individuell rett til et slikt tilbud.

Opplæringslovens (LOV 1998-07-17-61) paragraf 4A-3 sier at voksne som har rett til videregående opplæring har rett til vurdering av realkompetansen sin og til kompetansebevis. Samme paragraf slår fast at opplæringa i offentlig videregående skole er gratis og at fylkeskommunen har ansvar for å holde voksne med nødvendige trykte og digitale læremiddel og digitalt utstyr.

Av paragraf 4A-4 går det fram at fylkeskommunen kan bruke studieforbund eller godkjente nettskoler og andre som gir tilbud om videregående opplæring for å oppfylle plikten sin til å gi videregående opplæring til voksne med rett til videregående utdanning.

Kapittel 4 i forskrift til opplæringsloven (FOR-2006-06-23-724) omhandler vurdering av opplæring som er spesielt organisert for voksne. Paragraf 4-3 3.ledd omhandler grunnlaget for vurdering i fag: «*Deltakaren skal møte fram og delta aktivt i opplæringa slik at læraren får grunnlag til å vurdere deltakaren sin kompetanse i faget. Stort fråvær eller andre særlege grunnar kan føre til at læraren ikkje har tilstrekkeleg grunnlag for å gi halvårsvurdering med karakter eller standpunktkarakter.*» Fraværsgrensene for elever etter paragraf 3-3 i forskrift til opplæringsloven gjelder ikke for deltakere på opplæring som er spesielt organisert for voksne.

Dette betyr at opplæringsloven regulerer ungdommers rett til videregående opplæring (§3-1) og *voksne med rett* til videregående opplæring (§4A-3). Paragraf 13-3 3.ledd åpner opp for at fylkeskommunen skal gi tilbud til *voksne uten rett* etter §§ 3-1 og 4A-3. Det er dermed denne paragrafen som hjemler opplæringstilbud til voksne uten rett til videregående opplæring. Ytterligere forankring finnes i paragraf 13-3 5.ledd hvor det går fram at fylkeskommunen skal planlegge og bygge ut det videregående opplæringstilbudet med hensyn til blant annet nasjonale mål, ønsket til søkere og samfunnets behov for videregående opplæring i alle utdanningsretninger og for ulike aldersgrupper.

2.1.2 Friskoleloven

Friskoleloven (LOV-2003-07-04-84) regulerer muligheten for å opprette og drive frittstående skoler og gjelder godkjenning med rett til statstilskudd for frittstående videregående skoler og vilkårene for å få slike tilskudd (§1-2). Skolene skal drive sin virksomhet etter læreplaner godkjent av Kunnskapsdepartementet. Friskolene skal ha hele landet som inntaksområde og skal være åpne for alle som fyller vilkårene for inntak til offentlige skoler (§3-1 1.ledd). Hjemfylket skal vurdere realkompetansen til en

voksen søker før han eller hun kan tas inn som elev ved en videregående skole (friskole) (§3-1 2.ledd).

Friskoleloven regulerer at godkjente skoler får statstilskudd til godkjent opplæring med 85 prosent av tilskuddsgrunnlaget pr elev. Skoler som får statstilskudd kan kreve skolepenger som utgjøre inntil 15 prosent av tilskuddsgrunnlaget.

Forskrift til friskoleloven (FOR-2006-07-14-932, kapittel 11) regulerer inntak til friskolene. Paragraf 11-1 slår fast at: *Alle som blir tekne inn ved ein vidaregåande skole som driv verksemd etter friskolelova, blir rekna som elevar*. Paragraf 11-2 sier at friskolene bare kan ta inn søkere med rett til videregående opplæring etter opplærings-lovens paragraf 3-1 (ungdommer) og paragraf 4A-3 (voksne med rett). Videre henvises det til at skoler nevnt i paragraf 11-3 også kan ta inn voksne uten rett. Det betyr at de voksne søkerne blir elever på lik linje med ungdommer som har rett til videregående opplæring, selv om en voksen har annen utdanning fra før. Ungdom med rett til videregående opplæring skal prioriteres foran voksne søkere. Voksne søkere med rett til videregående opplæring skal prioriteres før voksne søkere uten denne retten.

Dette betyr at friskolene ikke tilbyr en opplæring som er spesielt organisert for voksne, og har dermed ikke muligheten til å tilby komprimerte løp. Uavhengig av alder betegnes alle som elever ved friskolene. Skoler godkjent etter friskoleloven kan ikke drive fjernundervisning og har heller ikke muligheten til å tilby annen kursvirksomhet.

2.1.3 Læreplanverket

Det gjeldende læreplanverket er gitt i Kunnskapsløftet, som en forskrift til opp-læringsloven (FOR-2006-06-23-724). Paragraf 1-3 slår fast at den videregående oppæring skal være i samsvar med Læreplanverket for Kunnskapsløftet og den fastsatte tilbudsstrukturen.

Læreplanverket består av en generell del, prinsipper for opplæringa, læreplaner for fag og fag- og timefordeling. Læreplanverket styrer innholdet i opplæringen. Utdannings-programmet naturbruk inneholder Vg1 naturbruk, Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk, som leder fram til yrkeskompetanse.

Læreplanene består av fellesfag, yrkesfaglig fordypning og programfag, og i tabell 2.1 framgår de enkelte programfagene (også valgfrie programfag) med timetall, mens yrkesfaglig fordypning og fellesfag er angitt med timetall.

Tabell 2.1: Fag og timefordeling i agronomutdanning på videregående nivå

	Vg1 naturbruk	Vg2 landbruk og gartnernæring	Vg3 landbruk
Fellesfag	336 timer	252 timer	56 timer
Programfag	Naturbasert produksjon (337)	Forvaltning og drift (197)	Plante og husdyrproduksjon (337)
	Naturbasert aktivitet (140)	Produksjon og tjenesteyting (280)	Utmark og kulturlandskap (140)
			Gårdsdrift (168)
Yrkesfaglig fordypning	168 timer	253 timer	
Valgfrie programfag (må ha 2)			Økonomi og driftsledelse (140)
			Økologisk landbruk 1 (140)
			Økologisk landbruk 2 (140)
			Traktor og maskiner (140)

Agronomutdanningen inneholder fellesfag som utgjør 336 timer på Vg1 naturbruk, 252 timer på Vg2 landbruk og gartnernæring og 56 timer på Vg3 landbruk. Den yrkesfaglige delen kan knyttes til programfag, yrkesfaglig fordypning og valgfrie programfag. På Vg1 utgjør disse fagene 645 timer, på Vg2 utgjør de 730 timer og på Vg3 utgjør de 925 timer.

Et skoleår har totalt 981 timer. Yrkesfagene utgjør 66 prosent, 74 prosent og 94 prosent av timene på henholdsvis Vg1, Vg2 og Vg3. Når det gjelder faget yrkesfaglig fordypning heter det i forskrift fastsatt av Utdanningsdirektoratet 21. april 2016 (kapittel 3), gjeldende fra 1. august 2016, at: «*Yrkesfaglig fordypning skal normalt brukes til opplæring i kompetansemål hentet fra læreplaner for opplæring i bedrift og Vg3 i skole*.»

2.2 Behovet for og betydning av landbruksutdanning

Landbruk er ei gammel næring og har i Norge siden 1800-tallet hatt fokus på opplæring og utdanning gjennom at den første landbruksskolen i Norge ble startet i 1825 og høyere landbruksutdannelse på Ås startet rundt 1850, siden har mange av landbruksskolene blitt opprettet (Kile, 1997). Siden den gang har det vært behov for og etterspørsel etter landbruksutdanning, selv om det ikke er noe utdanningskrav for å utøve yrket gårdbruker.

Behovet for praktisk landbruksutdanning har historisk blitt dekket av ulike utdanningstilbud ved landbruksskolene. Fram til 1990 var de såkalte landbruks-fagskolene underlagt Landbruksdepartementet og sto fritt til å utforme utdanningstilbud i samarbeid med landbruksnæringa (Kile, 1997). Landbruksfagskolene tilsvarte dagens

tilbud på videregående nivå. Et av de vanlige tilbudene var ettårig agronomkurs og ved flere skoler ble det tilbudt agrotekniker kurs med litt forskjellige faglige tilnærminger som hadde agronomkurset som inntakskrav. Elevene ved agronomkursene var sammensatt av elever som hadde tatt andre landbrukskurs, elever som hadde eksamen fra allmennfaglig videregående skole, yrkesskole og voksne elever som hadde behov for landbruksutdanning.

I 1990 ble landbruksfagskolene overført til Kunnskapsdepartementet og landbruksskolene ble en del av den videregående skolen og lagt inn i en struktur med grunnkurs, videregående kurs I og videregående kurs II. I denne perioden ble tilbudet til voksne opprettholdt.

Reform-94 kom bare noen år senere og ga ungdommer og voksne uten fullført utdanning rett til videregående opplæring. Dette begrenset mulighetene til å ta agronomutdanning for de som allerede hadde videregående utdanning. I den grad det har blitt opprettet klasser for voksne med rett til videregående opplæring, har det vært mulig for skolene å fylle opp klassene med voksne uten rett til videregående opplæring. Denne praksisen har gjort at mange uten rett har fått den utdanningen de ønsket. Hvis det ikke er søkere med rett til videregående opplæring har fylkeskommunene (med finansiering over utdanningsbudsjettet) vanligvis ikke prioritert å starte opp tilbudet.

Etter hvert utløste begrensningen i tilbudet et behov og en etterspørsel etter agronomutdanning for voksne uten rett. Flere fylker har funnet løsninger med å tilby utdanningen til voksne uten rett til videregående opplæring, noe som blant annet har gitt seg utslag i ulike modeller for voksenagronom, slik at blant annet faglig innhold, organisering og inntakskrav varierer.

Flere videregående skoler gikk sammen, og fikk i 2009-2011 midler over KIL-ordningen (KIL – kompetanseutvikling i landbruket) for å etablere en agronomutdanning for hele landet. Denne fikk benevningen «Mo og Øyrane-modellen». Det er en modell for komprimert videregående opplæring basert på Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk rettet mot voksne. Denne modellen sammen med andre opplæringstilbud til voksne uten rett, er i dag det tilbudet som voksne uten rett har for å få en opplæring på videregående nivå som gir yrkeskompetanse innen landbruk.

Gårdbrukeryrket er ofte mangfoldig og det er behov for ulike kunnskaper og ferdigheter. Den teknologiske utviklingen og økt krav til å være konkurransedyktig endrer behovet for kunnskap og kompetanse. Mattilsynet har varslet et krav om kunnskap for dyrehold. I tillegg finnes det krav om dokumentasjon av kompetanse på ulike områder som gårdbrukere må tilfredsstille. Eksempelvis nevnes autorisasjonsbevis for bruk av plantevernmidler (sprøytesertifikat). Alle som skal kjøpe eller bruke plantevernmidler i yrkesmessig sammenheng må ha et sprøytesertifikat.

I underkant av halvparten av norske gårdbrukere har en landbruksfaglig utdanning enten på videregående nivå eller en høyere utdanning (Logstein, 2012). Det er lite forskning på effektene av landbruksutdanning, men Hansen (2013) har i sin studie av melkebønder

funnet at melkebønder med landbruksutdanning har oppnådd høyere bruttofortjeneste pr liter melk i 2007 enn melkebønder uten landbruksutdannelse, se tabell 2.2. Hansen argumenterer for at hans resultater er gyldige for alle melkeprodusenter som leverer til Tine, noe som utgjør over 90 prosent av alle norske melkeprodusenter.

Tabell 2.2: Utdanning og produksjonsresultater, N=70. Kilde: Hansen (2013)

Type utdanning	Gjennomsnittlig bruttofortjeneste, kr pr. liter melk, 2007
Annen ikke landbruksfaglig utdanning, ikke høgere utdanning	1,543
Agronomutdanning	2,023
Høgere landbruksutdanning	2,364

Den store forskjellen er mellom melkebønder som har agronomutdanning og melkebønder som ikke har det. Hansen (2013) peker videre på viktigheten av at bønder inngår i nettverk. Melkeprodusenter som diskuterer drifta med minst 10 andre produsenter har veterinærkostnader som er ca. 7.000 kroner lavere enn for en gjennomsnittlig besetning. Hypotesen er at melkeprodusenter uten agronomutdanning ikke klarer å utnytte kunnskap de får gjennom nettverk like godt som de som har agronomutdanning. Det betyr at landbruksutdanning kan styrke verdiskapingen i landbruket. Flere studier indikerer (eks. Bjelland og Gressgård, 2009; Eldby og Nyhammer, 2010) at bønder med landbruksfaglig utdanning i større grad enn andre etterspør mer kunnskap i form av utdanning eller rådgivingstjenester.

Av de nye bøndene i 2009 hadde om lag halvparten en eller annen form for landbruksutdanning (Eldby og Nyhammer, 2010). Austrem Bunger (2011) finner at 44 prosent av bønder under 40 år som har overtatt gårdsbruk i perioden 2004-2009 har landbruksutdannelse. Gjennomsnittsalderen for de som overtar gårdsbruk ved familieoverdragelse var 42 år i 2015 (SSB, 2016).[1] Bare 10 prosent av landbrukseiendommer med personlig eier, har eiere som er under 40 år.[2] Behovet for landbruksutdanning aktualiseres når de skal kjøpe eller overta gårdsbruk. Det betyr at mange av de som ikke har landbruksutdannelse fra tidligere er omkring 40 år i gjennomsnitt når de har behov for landbrukskompetanse i forbindelse med at de skal overta gårdsbruket. Med en gjennomsnittsalder på 42 år når de overtar gårdsbruket betyr det at mange har både utdanning og mange års yrkeserfaring fra andre områder enn landbruk.

I følge SSB ble det i 2015 tinglyst omtrent 5600 overdragelser av landbrukseiendommer med formål om å drive jordbruk. Hvis andelen rene skogeiendommer tas ut er det nesten 5000 overdragelser. Basert på tidligere anslag forutsetter vi at 50 prosent (høgt anslag) har landbruksutdannelse (jf. Eldby og Nyhammer, 2010). Da står vi tilbake med en gruppe på nesten 2500 potensielle søkere til et tilbud om yrkesfaglig landbruksutdanning for voksne. Om bare 10 prosent av disse er interessert utgjør det nesten 250 søkere årlig.

[1] https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/laeiti

[2] https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/laeiby

Det vil være geografiske variasjoner i etterspørselen etter voksenagronom i og med at antall aktive gårdsbruk varierer betydelig mellom fylkene.

Et større fokus på kompetansekrav i landbruket kan gjøre at interessen for voksenagronom øker, forutsatt at voksenagronomen oppfyller kravet til kompetanse. Mattilsynet arbeider med et kompetansekrav for husdyrprodusenter. I dagens ordning tilfredsstiller en utdanning på Vg3 landbruk et slikt mulig formalisert krav[3]. Iverksetting av et kompetansekrav for husdyrhold kan øke etterspørselen etter voksenagronom.

Kompetanse trekkes i rapporten *Økt rekruttering til landbruket* (LMD, 2016) fram som viktig både for videre utvikling av landbruksnæringen, men også for rekruttering til næringen. Endret klima og mer krevende dyrkingsforhold (mer nedbør etc.) kan føre til behov for mer og ny kompetanse, og dermed øke etterspørselen etter slik utdanning.

I befolkningen generelt har det gjennom mange år vært en økt tilbøyelighet til å søke utdanning. En indikator på det er at 32 prosent av befolkningen nå har fullført en høyere utdanning på tre år eller mer, denne andelen har økt betydelig i løpet av de siste 20 årene. Det er grunn til å anta at den økte etterspørselen etter utdanning også vil gjelde landbruksutdanning.

2.3 Dagens landbruksutdanning

Dagens landbruksutdanning i videregående skole finnes i utdanningsprogrammet for naturbruk. Naturbruk består av et felles Vg1 naturbruk. På Vg2 er det mulig å velge mellom sju ulike linjer hvorav Vg2 landbruk og gartnernæring er den linjen som inngår i yrkesfaglig landbruksutdanning (agronomutdanning). På Vg3 er det linjen landbruk som inngår i denne utdanningen. Agronomutdanningen er en ofte brukt betegnelse på landbruksutdanning på videregående nivå.

Læreplanene for Vg1 naturbruk, Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk er gitt i en egen forskrift og gir grunnlaget for det faglige innholdet i utdanningen som er en yrkesrettet utdanning. Det er varslet endringer i de yrkesfaglige utdanningstilbudene, men slik det ser ut nå vil det i liten grad berøre Vg3 landbruk. [4]

Landbruksutdanning ut over videregående skole kan tas på fagskole eller ved universitet eller høgskoler. Fagskoleretningen er en yrkesfaglig utdanning på høyere nivå hvor inntakskravet er yrkesfaglig utdanning fra videregående skole. Ulike retninger innenfor

---

[3] http://www.mattilsynet.no/dyr_og_dyrehold/produksjonsdyr/kompetansekrav_i_husdyrhold/laeresteder_som_tilbyr_kurs_i_kompetansekrav_til_husdyrhold.3841

[4] Utdanningsdirektoratet oversendte høsten 2016 et forslag til endringer i det yrkesfaglige utdanningstilbudet til Kunnskapsdepartementet. Saken ligger nå i KD, som har varslet at de vil sende forslag på høring våren 2017. https://www.udir.no/globalassets/filer/fag-og-yrkesopplering/gjennomgang-av-det-yrkesfaglige-utdanningstilbudet.pdf

høyere landbruksutdanning har generell eller spesiell studiekompetanse som inntakskrav.

2.4 «Mo og Øyrane-modellen»

I 2009 ble det igangsatt et prosjekt med støtte over KIL-ordningen (KIL-Kompetanse i landbruket) – agronomutdanning for hele landet. I dette prosjektet ble det laget en plan for nettbasert agronomutdanning for voksne i et samarbeid mellom flere skoler, ledet av prosjektleder Knut Vebjørnsen ved Mo og Øyrane videregående skole. «Mo og Øyrane-modellen» omfatter læreplan i programfag på Vg2 og Vg3 basert på et komprimert utdanningsløp som Reform-94 åpnet for, og som Kunnskapsløftet har videreført.

Dokumentasjonen av modellen fra 2010 inneholder detaljerte beskrivelser av det faglige innholdet som det gis opplæring i på samlingene med tilhørende timetall basert på læreplan for Vg2 og Vg3. Utdanningen går over to år og består av 18 samlinger, med 18 timer på hver samling som utgjør ca. ¼ av timetallet i læreplanen. I tillegg forventes hjemmearbeid i form av lesning og oppgaveløsning for å dekke kravene i læreplanen tilsvarende ¾ av ordinært timetall.

I prosjektet ble inntakskravet satt til 20 år i 2010, men endret til 25 år fra 2012. For å få vitnemål må det dokumenteres kompetanse i fellesfag tilsvarende 3-årig videregående skole. 5 års yrkeserfaring gir fritak fra kravet om fellesfag dersom søkeren er 25 år. Videre må søkeren har Vg1 naturbruk eller tilsvarende.

Utviklingen av «Mo og Øyrane-modellen» falt tidsmessig sammen med forvaltningsreformen i 2010 hvor fylkeskommunene fikk overført ansvaret for virkemidler knyttet til styrking av rekruttering, kompetanseheving og likestilling i landbruket fra fylkesmennene (nå RK-midler). Fylkeskommunene fikk med disse midlene noe mer ressurser til å finansiere tilbudene om voksenagronom.

3. VOKSENAGRONOM I DAG

I vår kartlegging av voksenagronomtilbudet har vi funnet 23 tilbud om voksenagronom som har omkring 250 personer som avslutter utdanningen hvert år. Dette kapitlet er en ren presentasjon av funnene fra denne kartleggingen. I det siste delkapitlet gjør vi en vurdering av funnene.

3.1 Voksenagronomtilbud

Det er 23 voksenagronomtilbud ved 24 skoler. Sortland videregående skole og Mosjøen videregående skoler samarbeider om et voksenagronomtilbud i Nordland. Ikke alle tilbudene omtales som voksenagronom, men felles for dem er at de tilbyr agronom-utdanning til voksne med og uten rett til videregående utdanning.

Av disse 23 tilbudene er fire tilbud ved friskoler og de følger friskoleloven, noe som blant annet innebærer andre betingelser for elevenes deltakelse i opplæringen og annen finansiering. En av skolene tilbyr voksenagronom knyttet til landslinje i økologisk landbruk, og har dermed en annen finansieringsmodell enn andre fylkeskommunale skoler. De ulike utdanningstilbudene er presentert i tabell 3.1. I omtalen under er voksenagronomtilbudene gruppert etter innhold og organisering av utdanningstilbudene. Der det i tabellen henvises til skole i kolonnen for inntak betyr det at skolene har eget søknadsskjema, som må benyttes.

Tabell 3.1: Oversikt over skoler med voksenagronomtilbud

Fylke	Skole	Type tilbud	Læreplan	Varig-het	Plasser/ deltakere el. elever i 2016	Inntak
Finnmark	Tana	Fylkeskommunal	Vg2 og Vg3	2 år	15/17	skolen
Troms	Senja avd Gibostad	Fylkeskommunal	Vg2 og Vg3	2 år	18/18	Vigo
Nordland	Sortland og Mosjøen	Fylkeskommunal	Vg2 og Vg3	2 år	30/30	Vigo
Nord-Trøndelag	Mære	Fylkeskommunal	Vg2 og Vg3	2 år	25/29	skolen
Sør-Trøndelag	Skjetlein	Privatist	Vg3	1,5 år	58/46	skolen
Møre og Romsdal	Gjermundnes	Fylkeskommunal	Vg2 og Vg3	2 år	14/nytt	skolen
Sogn og Fjordane	Mo og Øyrane	Fylkeskommunal	Vg2 og Vg3	2 år	15/15	skolen
	Sogn jord- og hagebruksskole	Landslinje	Vg3	1 år	6/7	Vigo/ skolen
Hordaland	Stend	Fylkeskommunal	Vg2 og Vg3	2 år	14/	skolen
Rogaland	Vinterlandbruksskolen på Jæren	Friskole	Vg3	1-3 år	21***/17	skolen
	Vinterlandbruksskolen i Ryfylke	Friskole	Vg3	1 år	17***/16	skolen
Vest-Agder	Søgne	Fylkeskommunal	Vg2 og Vg3	2 år	16/14	skolen
Aust-Agder	Tvedestrand og Åmli	Fylkeskommunal	Vg2 og Vg3	2 år	15/15	skolen
Telemark	Nome avd. Søve	Fylkeskommunal	Vg2 og Vg3	2 år	30/25	
Buskerud	Ål og Rosthaug *	Privatist	Vg3	3 år	-	skolen
Vestfold	Melsom	Privatist	Vg3	1,5 år	/22	skolen

Fylke	Skole	Type tilbud	Læreplan	Varig-het	Plasser/ deltakere el. elever i 2016	Inntak
Oslo	Natur	Friskole	Vg2 og Vg3	1 år	89/30	skolen
Akershus	Hvam	Fylkeskommunal	Vg2 og Vg3	2 år	25/nytt	skolen
Oppland	Valle	Fylkeskommunal	Vg2 og Vg3	2 år	25/50**	Vigo
Hedmark	Jønsberg	Fylkeskommunal	Vg2 og Vg3	2 år	30/30	Vigo
	Storsteigen	Fylkeskommunal	Vg2 og Vg3	2 år	15/17	Vigo
Østfold	Kalnes	Fylkeskommunal	Vg3	3 år	28/26	skolen
	Tomb	Friskole	Vg3	1 år	15/15	skolen

*Studieforbundet næring og samfunn - undervisning lagt til Ål videregående skole og Rosthaug videregående skole avd. Buskerud.
**I Oppland tas det opp 25 elever hvert år, slik at de har to kull med 25 plasser til enhver tid. Natur har kull på både Vg2 og Vg3. De har ca 15 voksne på hvert kull.
***Vinterlandbruksskolen på Jæren er godkjent for 21 elever uten rett. De har 71 elever, noe som utgjør 17 årselever. Vinterlandbruksskolen i Ryfylke er godkjent for 17 voksne uten rett.

Tilbud om agronomutdanning til voksne med og uten rett er gitt ved fylkeskommunale skoler, friskoler, fylkeskommunalt tilbud med landslinje og som eksamensforberedende kurs til privatister.

Gjermundnes og Hvam videregående skoler starter opp nye tilbud, mens de andre skolene har hatt tilbud de siste årene. Hvam begrunner oppstart av voksenagronom med en forventning om at det innføres kompetansekrav i landbruket. Gjermundnes oppretter tilbudet etter stor interesse fra næringa i Møre og Romsdal.

Noen skoler har hatt opphold i tilbudet noen år og tilbyr voksenagronom igjen nå. Ingen skoler vurderer ikke å ta inn deltakere eller å avvikle tilbudet. Blant de skolene som har inntak annet hvert år er det et par skoler som vurderer å ha årlige inntak. Fra skolene hører vi også at noen tilbud ikke har blitt igangsatt fordi de manglet finansiering.

I tabell 3.2 under er de ulike utdanningstilbyderne sortert etter type tilbud og om de tilbyr både Vg2 og Vg3 eller bare Vg3.

Tabell 3.2: Tilbud om agronomutdanning til voksne fordelt på modell og omfang

	Vg2 og Vg3	Vg3
Fylkeskommunale	Tana, Senja, Sortland, Mosjøen, Mære, Gjermundnes, Mo og Øyrane, Stend, Søgne, Tvedestrand og Åmli, Nome, Hvam, Valle, Storsteigen, Jønsberg	Kalnes
Fylkeskommunal – landslinje		Sogn jord- og hagebruksskole
Eksamens-forberedende kurs i regi av fylkeskommunale skoler		Skjetlein, Melsom, Studieforbundet næring og samfunn i Buskerud – lagt til Ål og Rosthaug
Friskoler	Natur videregående skole	Tomb, Vinterlandbruksskolen på Jæren, Vinterlandbruksskolen i Ryfylke

Det er 15 fylkeskommunale skoler som tilbyr Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk til voksne med og uten rett. De fleste av disse følger «Mo og Øyrane–modellen» som er nærmere omtalt i kapittel 2.4.

Mosjøen og Sortland tilbyr fra 2017 en felles voksenagronom i samarbeid med Nettskolen i Nordland. Her planlegges det utstrakt bruk av nettundervisning slik at samlinger i hovedsak kan brukes til praktiske øvelser. Hvis de får nok deltakere er planen å tilby samlinger både på Sortland og i Mosjøen.

Voksenagronomtilbudet ved disse skolene kjennetegnes av at de består av Vg2 og Vg3 i et komprimert tilbud fordelt over 2 år. Det komprimerte tilbudet består da av samlinger og nettstøttet undervisning.

I Oppland har Valle en modell som er spesielt utviklet for å ivareta de voksnes behov. Modellen bygger på fagspesifikke moduler hvor man har hentet læreplanmål fra Vg2 og Vg3 til hver av modulene slik at fagene fra Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk er innbakt i modulene. På denne måten kan deltakerne avslutte ett og ett tema etter hver modul. Undervisningen tilbys som et komprimert løp lagt til samlinger fordelt over 2 år. Elevene må levere arbeidsoppgaver og bestå modulprøver for å kunne få standpunktkarakterer i fagene.

Det er fem fylkeskommunale skoler som tilbyr bare Vg3. Det er Sogn jord- og hagebruksskole, Kalnes videregående skole, Ål videregående skole i regi av Studieforbundet næring og samfunn Buskerud, Melsom videregående skole og Skjetlein videregående skole. Av disse har Sogn jord- og hagebruksskole landslinje i økologisk landbruk.

I Sogn jord- og hagebruksskole sitt tilbud følger deltakerne på voksenagronomen den ordinære Vg3 utdanningen i en uke hver måned og strekker seg da over 1 år. Skjetlein, Studieforbundet næring og samfunn i Buskerud og Melsom har eksamensforberedende kurs hvor deltakerne tar privatisteksamen. Skjetlein og Melsom sine tilbud om Vg3 strekker seg over 1,5 år, mens Studieforbundet næring og samfunn i Buskerud sitt tilbud strekker seg over tre år. Tilbudet i Buskerud er lagt opp etter moduler – og de som deltar tar en og en modul som til sammen tilsvarer Vg3. Kalnes har også en modell hvor noen av programfagene er oppdelt i moduler. Ved Kalnes tilbys Vg3 innenfor rammene av videregående opplæring og ikke som eksamensforberedende kurs til privatister.

Det er fire skoler som tilbyr agronomutdanning etter friskoleloven, hvor et bestemt antall plasser er godkjent for voksne uten rett til videregående opplæring. Det er Vinterlandbruksskolen på Jæren, Vinterlandbruksskolen i Ryfylke, Natur videregående skole og Tomb videregående skole. Natur tilbyr Vg2 og Vg3, mens de andre tilbyr Vg3. Tomb tilbyr Vg3 hvor de voksne elevene følger undervisningen sammen med ordinære elever. Vinterlandbruksskolen og Jæren og i Ryfylke har bare tilbud til voksne. Friskoleloven gir ikke rom for komprimerte utdanningsløp og elevene må følge det timetallet som læreplanen legger opp til.

3.2 Organisering

Tilbudene ved de offentlige skolene er organisert som undervisningssamlinger lagt i forbindelse med helger og eller kvelder. Finnmark har samlinger som strekker seg fra mandag til onsdag, og begrunner dette med reiseavstand. Deltakerne er pålagt en betydelig grad av selvstudier fordi undervisningstilbudet er komprimert. Mange skoler har 8-9 samlinger i året. Ved Sogn jord- og hagebruksskole deltar de sju voksenagronomdeltakerne i det ordinære undervisningsopplegget (sammen med ordinære elever) en uke hver måned.

De skolene som tilbyr et samlingsbasert undervisningsopplegg tilbyr omkring 20- 25 prosent av timene i den ordinære opplæringen. I tillegg bygger undervisningstilbudet på nettstøttet undervisning. Fronter eller It's Learning er digitale hjelpemidler som brukes for kommunikasjon, utdeling av undervisningsmateriell og innlevering av oppgaver.

De skolene som har tilbud som strekker seg over flere år har vanligvis ett kull i gangen, slik at toårige tilbud har inntak annet hvert år.

Ved friskolene må elevene ha et timetall tilsvarende den ordinære undervisningen for ungdom, noe som tilsier tilstedeværelse på linje med elever i ordinær landbruks-utdanning. Vinterlandbruksskolen på Jæren har organisert undervisningen i moduler etter læreplan på Vg3 og foregår på kveldstid, samt noen lørdager med praktisk undervisning. Det er mulig å gjennomføre alt på ett år, men det normale er to kvelder i uka og gjennomføring på 3 år. Vinterlandbruksskolen i Ryfylke har også undervisning to kvelder i uka og en lørdag i måneden til praktiske øvelser.

De aller fleste tilbudene gis på skolene, men det finnes noen få eksempler på at tilbudet er lagt til andre steder i fylkene. Noen av skolene viser til at de har øvingsarenaer og andre fasiliteter som er godt egnet. Vinterlandbruksskolen i Ryfylke er ambulerende og flytter rundt i regionen. I Nordland har de planer om å tilby all teoriundervisning på nett/video, mens samlingene brukes til praktiske øvinger hvor de har mulighet til å bruke fasilitetene både ved skolen i Sortland og i Mosjøen. Noen få skoler har prøvd ut undervisning på video eller skype. Her rapporterer de om blandede erfaringer, og påpeker blant annet at både lærere og deltakere ikke er spesielt komfortable med formen. Andre synes video er effektivt, men at det er noe annet enn å sitte i et klasserom.

Skjetlein er den skolen som har det tydeligste undervisningsopplegget basert på video/skype sanntidsoverføring. Dette har blitt gjort ved at deltakerne delvis er samlet på to steder, en gruppe sammen med lærer og en annen gruppe samlet et annet sted med overføring på video. Erfaringene er at det blir en annen form for undervisning med mindre direkte kontakt med lærer, men mange deltakere setter pris på å slippe reising. Deltakerne har vært samlet på et sted for å følge undervisningen på video, og får dermed mulighet til å ha kontakt med hverandre i forbindelse med undervisningen.

Kartleggingen viser at skolenes krav om deltakernes tilstedeværelse på undervisningen ved de offentlige skolene varierer. Noen har samme krav som til ordinære elever, men håndhever dem ikke like strengt. Andre er mer liberal på oppmøtekravet, men ser at deltakerne kommer av egeninteresse. Noen har stor forståelse for at deltakerne sin livssituasjon med barn og jobb kan gjøre det vanskelig å møte opp til enhver tid. Opplæringsloven (LOV 1998-07-17-61) hjemler at opplæringa for voksne skal tilpasses behovet til den enkelte, og at retten kan oppfylles blant annet ved fjernunder-visningstilbud (§ 4A-3).

De aller fleste tilbudene baserer seg på skolenes egne lærekrefter. I varierende grad leier de inn eksterne lærekrefter slik som Norsk landbruksrådgivning (NLR), maskinfirma, forsikringsselskap, TINE og andre.

3.3 Faglig innhold

De fleste fylkeskommunale voksenagronomtilbudene tilbyr programfag på Vg2 og Vg3 landbruk fordelt over 2 år. Vi finner ingen som har tatt inn programfagene fra Vg1.

Ved åtte skoler tilbys kun Vg3. Skolene har i tillegg lagt opp et fast tilbud av de valgfrie programfagene på Vg3, slik at det er skolene som velger fag og ikke elevene. Læreplanene for Vg2 og Vg3 følges. De valgfrie programfagene varierer litt mellom skolene.

Fordelingen mellom teoretisk og praktiske øvelser løses forskjellig mellom voksenagronomtilbudene, og mellom ordinær videregående opplæring og voksenagronomopplæring ved samme skole. Noen av tilbudene har ingen praktiske øvelser, men stiller strenge krav til praksis før inntak eller krever at elevene skaffer seg praksis underveis i utdanningen. Andre utdanningstilbud har mindre praktiske øvelser enn hva de ordinære elevene har, men peker samtidig på at praktiske øvelser har stor verdi for mange av elevene. Samtidig må det nevnes at det er et stor sprik blant deltakerne når det gjelder behov for praksis. Det er en varierende vektlegging av praktisk og teoretisk opplæring på samlingene, alt fra at det ikke er praktisk opplæring til at omkring halvparten av undervisningen på Vg2 er praktiske øvelser. Flere av de vi snakket med uttrykte et ønske om å kunne tilby mer praktiske øvelser. For noen var omfanget av praktiske øvelser begrenset av økonomien.

For de offentlige skolene er voksenagronomtilbudet en komprimert utgave av den ordinære utdanningen på Vg2 og Vg3. I tabell 3.3 vises læreplanens krav til undervisningstimer, plan for timer i «Mo og Øyrane-modellen», samt undervisningsomfanget som faktisk tilbys blant de som følger denne modellen, dvs. det undervisningstilbudet som gis i komprimerte løp. De komprimerte tilbudene inneholder i tillegg til undervisningstimene andre pedagogiske opplegg som er tilpasset voksne.

Tabell 3.3: Undervisningstimer ifølge læreplan for Vg2 Landbruk gartnernæring og Vg3 Landbruk, voksenagronomtilbudet i «Mo og Øyrane-modellen» og gjennomsnittlig antall timer i fire av tilbudene i kartleggingen

	Timekrav i læreplan	Timer i «Mo og Øyrane-modellen» fra 2010	Tilbudte timer*
Vg2			
Dataopplæring/administrasjon	20	4	3
Produksjon og tjenesteyting	280	68	64
Forvaltning og drift	197	38	42
Fordyping	253	52	53
Sum Vg2	**750**	**162**	**162**
Vg3			
Plante- og husdyrproduksjon	337	56	60
Utmark og kulturlandskap	140	26	26
Gardsdrift	168	28	33
Valgfrie fag	280	52	49
Sum Vg3	**925**	**162**	**167**
Sum Vg2 og Vg3	**1 675**	**324**	**329**
Snitt pr år for Vg2 og Vg3	**838**	**162**	**165**

*Tilbudte timer er basert på opplysninger fra følgende skoler; Mo og Øyrane, Gjermundnes, Tvedestrand og Åmli og Mære.

I gjennomsnitt utgjør timetallet på komprimerte tilbud omkring 20 prosent av timetallet i læreplan. I «Mo og Øyrane-modellen» fra 2010 ble det lagt opp til 162 undervisningstimer pr år (9 samlinger á 18 timer). I siste kolonne ser vi at undervisningstilbudet som er blitt gitt ved skolene som følger denne planen fra 2010, i praksis har gitt det planlagte tilbudet.

Tabell 3.3 beskriver at det tilbys om lag 165 undervisningstimer pr år i gjennomsnitt blant skolene med «Mo og Øyrane-modellen», da basert på de 3-4 skoler som har gitt oss detaljert nok informasjon om dette.

De fleste skolene oppgir at deltakerne har elevstatus (ikke privatisttilbudene) og skiller ikke mellom elever og deltakere når vi snakker med dem. Skolene gjør de samme vurderinger som for ordinære elever, med halvårsvurdering (ikke alle) og standpunktkarakterer og de har samme eksamen. En skole oppgir at de har en litt forenklet eksamen til deltakere på voksenagronom. For tilbud som gis som samlinger er deltakerne i stor grad skilt fra ordinære elever. Det finnes enkelte unntak, slik som for eksempel i Finnmark hvor de kan ha noe felles opplegg og ved Sogn jord- og hagebruksskole hvor deltakerne er sammen med ordinære elever når de er på samling ei uke hver måned. Ordinære elever er også brukt som veiledere i praktiske øvelser.

Ved bestått fag og eksamen tildeles vitnemål forutsatt godkjent Vg1 (realkompetansevurdering) og fellesfag for de tilbudene som omfatter Vg2 og Vg3. For tilbudene som omhandler bare Vg3 må også Vg2 være godkjent. Mangler deler av kravene i læreplanen tildeles kompetansebevis. De fleste skolene har et tilbud som leder fram til vitnemål, men en skole oppgir at kompetansebevis er vanligst og at de unntaksvis utsteder vitnemål. Dette skyldes at tildeling av vitnemål krever realkompetansevurdering og eventuelt privatisteksamen for å oppfylle kravene til vitnemål. Fra en annen skole hører vi at elevene gjerne tar privatisteksamen i fag hvor de har fått godkjent realkompetanse, fordi de oppfatter privatisteksamen som en sterkere dokumentasjon enn realkompetansevurdering.

Ved noen av skolene tilbys deltakerne annen relevant opplæring som et supplement til innholdet i læreplan. Dette kan være plantevernkurs som gir sprøytersertifikat som er nødvendig for å få kjøpt plantevernmidler, traktoropplæring og lignende. Flere skoler melder om stor interesse og betalingsvillighet for å ta kurs utover det som tilbys innenfor rammene av voksenagronom (Vg2 og Vg3). I en del tilfeller er dette felles tilbud til ordinære elever og deltakere gitt av skolen eller andre.

3.4 Fylkeskommunenes rolle

Fylkeskommunene er eiere av de offentlige videregående skolene og skal oppfylle retten til videregående opplæring etter opplæringsloven (LOV 1998-07-17-61). Friskolene er i privat eie og fylkeskommunene har ingen rolle i forvaltningen av tilbudene ved disse skolene.

I fylkeskommunene er det avdeling for videregående opplæring (eller tilsvarende betegnelse) som har ansvar for videregående opplæring i fylket. Ved flere av de fylkeskommunale skolene er voksenagronom organisert under opplæringsavdelingen, mens i noen fylker er voksenagronom organisert under regional utviklingsavdeling eller tilsvarende i fylkeskommunen. Dette er knyttet til at voksenagronom får deler av finansieringen fra regional utviklingsavdeling i fylkene. De voksenagronomtilbudene som er knyttet til regional utviklingsavdeling, må i tillegg til skolevirksomheten, forholde seg til regional utviklingsavdelings krav knyttet til finansiering og rapportering av aktiviteten. I skolehverdagen for lærere og deltakere er det ingen forskjell på om voksenagronom er organisert under opplæringsavdeling eller regional utviklingsavdeling.

I et fylke fortelles det at avdelingstilhørigheten innad i fylkeskommunen har vært diskutert, og at man er godt fornøyd med å være organisert i regional utviklingsavdeling eller tilsvarende fordi koblingen mot denne avdelingen er sentralt for landbruksnæringa og næringsutvikling.

3.5 Kostnader

I kartleggingen har vi forsøkt å anslå kostnadene de videregående skolene har knyttet til å gjennomføre voksenagronomtilbudet. Disse anslagene er basert på budsjetter/regnskap

og andre opplysninger fra noen av våre informanter ved skolene. En sentral bakgrunns-opplysning er kravene til undervisning i det ordinære tilbudet og hva som tilbys i det komprimerte voksenagronomtilbudet omtalt i kapittel 3.3.

Basert på tilsendte budsjetter og direkte anslag fra fire skoler, kan vi grovt si at egenrapporterte kostnader ved de fylkeskommunale voksenagronomtilbudene med Vg2 og Vg3 basert på «Mo og Øyrane-modellen», ligger mellom 300.000 til 550.000 kr pr. år. Dette utgjør en kostnad per elev i størrelsesorden 17.000 til 36.000 kr pr årselev. I det øvre prisleiet er Gjermundnes med dobbelt så høye administrasjonskostnader som de øvrige, samt noe høyere undervisningskostnader. Mo og Øyrane ligger til sammenligning på rundt 22.000 kr i egenrapporterte kostnader pr årselev. Mære har for tiden svært mange elever og en egenrapportert kostnad på rundt 17.000 kr pr årselev, men i forrige periode hadde Mære færre elever og vesentlig høyere kostnader pr årselev. Andre skoler som ligger under 20.000 kr i kostnad pr årselev er Tana og Senja med 16/17 elever hver og et begrenset budsjett med få detaljer tilgjengelig for oss.

Flere skoler har andre undervisningsopplegg og kostnader. Kalnes i Østfold har for eksempel Vg3 på deltid over 3 år til en egenrapportert kostnad på om lag 800.000 kr for 3 år. Med om lag 25 deltakere gir dette litt i overkant av kr 10.000 i kostnad pr årselev. Andre skoler som tilbyr kun Vg3, ser ut til å kunne ha litt høyere kostnadsbilde, mer på linje med kostnadsbildet for årselevene ved skolene som tilbyr både Vg2 og Vg3 etter «Mo og Øyrane-modellen».

Gjennomgangen viser at de egenrapporterte kostnadene er klart lavere enn hva sammenlignbare gjennomsnittskostnader ved ordinære naturbrukstilbud antyder, som i KOSTRA[5] fra 2015 var 136.123 kr i gjennomsnitt og høgest anslag på 197.629 kr.

Gapet mellom enhetskostnaden i ordinær videregående skole og kostnaden pr voksenagronomdeltaker tyder på at en marginalkostnadsvurdering er lagt til grunn ved budsjettering av kostnadene ved voksenagronomtilbudene. En informant uttaler at et ordinært tilbud på Vg1, Vg2 og Vg3 er helt avgjørende for kostnadene og i dag synliggjøres ikke den faktiske kostnaden ved voksenagronom. Ved en nærmere gjennomgang av tilsendte budsjett, informanters kostnadsanslag og grunnlagene for disse, finner vi også støtte for dette. I tillegg finner vi varierende detaljeringsgrad i søknader og budsjetter, hvor det i mange tilfeller ser ut til å ha vært viktigere å innfri krav til den som skal finansiere tilbudet, enn det har vært å sette opp et budsjett med reelle kostnader. Stort sett er budsjett og anslag basert på antall undervisningstimer og andre marginalkostnader pluss et påslag for administrasjon. Undervisningstimer har en kostnadssats på fra 800 til 1000 kr timen, uten at det er klargjort verken timer til forarbeid eller hva som er reelle lønnskostnader. Enkelte skoler med de laveste timeprisene plusser på timer til retting, mens nesten alle plusser på timer de ansatte bruker på nettstøtte. Enkelte skoler legger også på overtidstillegg og kontaktlærertillegg. Dette ser vi i tabellen nedenfor hvor vi har regnet ut gjennomsnittkostnader basert på Gjermundnes, Mo og Øyrane,

[5] Disse satsene er hentet fra KOSTRA – Kommune-Stat-Rapporteringen.

Tvedestrand og Åmli samt delvis Mære sine budsjetter. Spesielt de tre førstnevnte har detaljerte budsjett som gjør det mulig å se nærmere på ulike kostnadskomponenter.

Tabell 3.4: Egenrapporterte kostnader i gjennomsnitt for skolene med voksenagronomtilbud som i «Mo og Øyrane-modellen»

	Kostnader i kr, totalt	Kostnader i kr pr elev, 14 elever	Kostnader i kr pr elev, 10 elever	Kostnader i kr pr elev, 20 elever
Vg2				
Produksjon og tjenesteyting	73 356	5 240	7 336	3 668
Forvaltning og drift	48 111	3 437	4 811	2 406
Fordyping	62 000	4 429	6 200	3 100
Sum Vg2	**183 467**	**13 105**	**18 347**	**9 173**
Vg3				
Plante- og husdyrproduksjon	54 111	3 865	5 411	2 706
Utmark og kulturlandskap	23 311	1 665	2 331	1 166
Gardsdrift	29 600	2 114	2 960	1 480
Valgfrie fag	46 622	3 330	4 662	2 331
Sum Vg3	**202 244**	**14 446**	**20 224**	**10 112**
Administrasjon	273 333	19 524	27 333	13 667
Retting/nettstøtte	90 080	6 434	9 008	4 504
Delingskostnader og overtid	63 667	4 548	6 367	3 183
Sum Vg2 og Vg3	**812 791**	**58 057**	**81 279**	**40 640**
Snitt Vg2 og Vg3 pr år	**406 396**	**29 028**	**40 640**	**20 320**

Tabell 3.4 viser at gjennomsnittlige egenrapporterte kostnader ligger på drøye 400.000 kr pr år og rundt 29.000 kr pr årselev (14 i gjennomsnitt). Elevtallet kan imidlertid variere. Vi tar derfor med to kolonner som viser mulige kostnader ved 10 og 20 årselever. Disse viser en variasjon i kostnader pr årselev fra 20.000 kr til 40.000 kr.

Alle disse anslagene ligger under gjennomsnittskostnaden anslått som 20 prosent av kostnaden i ordinær naturbruksutdanning kr 203.400, altså 40.000 kr pr. årselev når vi legger til grunn at undervisningstimene dominerer kostnadene for voksenagronomtilbudet.

Hvilke kostnader som reelt dekkes er vanskelig å vurdere, da vi her kun har detaljer om undervisningstimene. I gjennomsnitt har man anslått disse med en pris pr undervisningstime (45minutter) på 900 kr. En lærer i naturbruk på videregående skole har en såkalt årsramme på 635/847, dvs. et krav om 635 undervisningstimer i klokketimer eller 847 45-minutterstimer. Om lønna er 600.000 kr og sosiale kostnader 35 prosent, blir gjennomsnittslønna pr undervisningstime rundt 950 kr inkludert vanlig tid til forberedelser. Timepriser under 950 kroner tyder på en marginalkostnadsvurdering for undervisningskostnadene, og det er derfor sterke argumenter for at kontaktlærertillegg, delingskostnader (deling av klassen i praktiske øvelser) og eventuelt andre tillegg må dekkes inn ved voksenagronomtilbudet.

Kostnader ved nettstøtte er også en omfattende kostnad som bør dekkes, men denne rapporteres kun eksplisitt i et budsjett fra en skole. Der antydes kostnader tilsvarende

rundt 80 prosent av de vanlige undervisningstimene, men samtidig tar ikke denne skolen med ekstra kostnader i forbindelse med retting, kontaktlærer osv. Kostnadene med nettstøtte kan være høyere enn i vanlige videregående skoler ut fra omfanget av elevenes egenarbeid, men dette er vanskelig å anslå hva det kan utgjøre i gjennomsnitt. Om vi må legge til timer her, kryper en sannsynlig gjennomsnittskostnad for naturbruksutdanningen godt over 40.000 kr pr årselev og 50.000 kr pr årselev er dermed et mer realistisk kostnadsoverslag. I dette ligger det da omkring 20 prosent til kostnadsdekning for bygninger og utstyr, jf. det relative undervisningstimetallet.

Egenrapporterte administrasjonskostnader utgjør 34 prosent av budsjettene for voksenagronomtilbudet. I dette ligger det eksamen, reisekostnader studietur og vanlig administrasjon av søknader og oppfølging av tilbudet. Det er vanskelig å finne sammenlignbare tall for den ordinære agronomutdanningen. Disse vurderingene er derfor beheftet med usikkerhet.

Av KOSTRA (kommune-stat-rapporteringene) framgår det at felleskostnader som lokaler, skoleforvaltning og pedagogisk ledelse generelt kan utgjøre 38 prosent innen all videregående opplæring. Innen naturbruksskoler kan denne andelen være betydelig høyere på grunn av utstyrsbehov og antall elever i hver klasse. Sammenlignet med for eksempel det dominerende utdanningsprogrammet studiespesialisering har gjennomsnittsklassen innenfor agronomutdanningen færre årselever. Dette tyder på at administrasjonskostnadene som rapporteres, trolig også er nærmere en marginalkostnadsbetraktning enn en gjennomsnittskostnadsbetraktning

Det er viktig å påpeke at det er en betydelig forskjell i kostnader mellom friskolene og offentlige skoler. Det er kun de offentlige skolene som kan tilby komprimert utdanning til voksne og dermed et mindre omfang på undervisningstimer. Kartleggingen viser at friskolene tilbyr undervisning i tråd med læreplanens timetall. Det betyr at kostnadene ved å gjennomføre voksenagronomtilbudet i hovedsak vil være de samme som for den ordinære landbruksutdanningen på videregående skole.

Det er interessante forskjeller mellom friskolene. Tomb og Natur tilbyr voksenagronom med basis i den ordinære naturbruksutdanningen ved skolene. Vinterlandbruksskolen på Jæren tilbyr kun voksenagronom og låner skolebygninger og fasiliteter ved en fylkeskommunal videregående skole med agronomtilbud (Øksnevad). Vinterlandbruksskolen i Ryfylke skiller seg fra disse igjen ved å tilby kun voksenagronom, men med lån av skolebygninger for grunnskolevirksomhet i sin ambulerende virksomhet i Ryfylke. Ved sistnevnte skole opplyses ekstrakostnadene med ambulerende virksomhet i form av reisekostnader og godtgjørelse for tid på reise for de ansatte, å tilsvare andre skolers kostnader med bygninger og utstyr. Stifterkommunene bidrar derfor med gratis utleie av bygninger og utstyr til denne skolen.

3.6 Finansiering

Finansieringen av voksenagronom varierer avhengig av om det er et fylkeskommunalt tilbud eller et opplæringstilbud ved en friskole. Friskolene har statlig finansiering, jf.

kapittel 2.1.2, men har ikke muligheten til å tilby en utdanning tilpasset voksne og alle regnes som elever uansett alder. I de fylkeskommunale tilbudene prioriteres i liten grad finansiering av videregående opplæring til voksne som har brukt opp retten til videregående opplæring, slik at skolene/fylkene må finne annen finansiering til opplæringstilbudet. Sogn jord- og hagebruksskole er en fylkeskommunal skole og har en landslinje med statlig finansiering. Friskolene har kvoter for voksne uten rett, hjemlet i forskrift til friskoleloven (FOR-2006-07-14-932), paragraf 11-3. Kvotene er gjengitt i tabell 3.5 for de skolene som tilbyr agronomopplæring til voksne. Disse kvotene er basert på det antallet elever som var ved skolene den gangen kvotene ble fastsatt.

Tabell 3.5: Kvoter ved friskoler som tilbyr agronom til voksne uten rett i dag

Skole	Maks. antall voksne elever uten rett
Natur	89
Tomb	21
Vinterlandbruksskolen på Jæren	21
Vinterlandbruksskolen i Ryfylke	17

Friskolenes agronomtilbud finansieres med stykkprisbetaling tilsvarende 85 prosent av fylkeskommunenes gjennomsnittkostnader pr elev i ordinær naturbruksutdanning. I tillegg kommer egenbetaling og eventuelt bidrag fra eierne/stifterne eller andre. Gjennomsnittskostnadene i fylkene danner grunnlag for beregning av tilskuddsgrunnlaget for friskolene. Tilskuddsgrunnlaget har de siste årene vært 197.300 kr i 2015, 194.700 kr i 2016 og er nå 203.400 kr for 2017, ifølge Utdanningsdirektoratet.[6]

Denne finansieringsmodellen gir i sum en forutsigbar økonomi for de private undervisningstilbudene *om* man har elever nok. Variasjon i elevtall er en stor utfordring med en rendyrket stykkprismodell. Noen av friskolene opplever store utfordringer med å få nok søkere, slik at de får et tilstrekkelig totalbudsjett for å gjennomføre tilbudet. Flere av friskolene oppgir at de tar betaling fra elevene i størrelsesorden 0 til kr 17.000 pr år, og får økonomisk støtte i varierende grad ut over det statlige tilskuddet.

Landslinjen ved Sogn jord- og hagebruksskole har statlig finansiering med 85 prosent av beregningsgrunnlaget for 52 plasser (både Vg2 og Vg3) og i tillegg 15 prosent for alle plassene som fylles opp. Det betyr at skolen har økonomisk interesse av å fylle opp elevplassene. Det gjør at de har tilbudt en komprimert versjon av Vg3 til spesielt kvalifiserte voksne.

De offentlige skolene finansierer vanligvis voksenagronom gjennom en kombinasjon av egenbetaling og ulike tilskuddsmidler, men det finnes unntak. I blant annet Telemark, Sogn og Fjordane og Hedmark betaler ikke elevene skolepenger fordi fylkeskommunen

[6] Se Utdanningsdirektoratets hjemmeside: https://www.udir.no/om-udir/tilskudd-og-prosjektmidler/tilskuddssatser/tilskuddssatser-frittstaende-vgs-2017/

mener at det ikke er hjemmel i opplæringsloven til å kreve betaling av voksne som tar utdanning.

Til tross for at opplæringsloven ikke gir anledning til å ta egenbetaling har noen fylker egenbetaling som ligger mellom 12.000 og 21.000 kroner for hele utdanningen. Ved en skole må deltakere fra andre fylker betale egenandel, mens man ikke får ta egenandel fra deltakere fra eget fylke. En skole finansierer driften av voksenagronomen over eget budsjett samt egenbetaling. Skolene som tilbyr undervisning til privatister er ikke berørt av opplæringslovens krav om at videregående undervisningen skal være gratis og kan dermed ta egenbetaling fra kursdeltakerne.

Omkring halvparten av skolene søker sine respektive fylkeskommuner og får RK-midler (rekruttering og kompetanse). Andre finansieringskilder er KIL- midler (kompetanse-midler i landbruket), regionale utviklingsmidler og lokale næringsfond. Støtten ligger i størrelsesorden kr 200.000 til kr 400.000 pr år. Flere henviser til at fylkeskommunene mener voksenagronomen er god næringsutvikling og bidrar til finansiering av voksen-agronom. De fylkeskommunale skolene opplever usikkerhet rundt finansieringen av voksenagronomsom som et stort problem og noen opplever at finansieringen ikke er avklart før like før oppstart. Mangel på langsiktig finansiering hindrer en god planlegging og forutsigbare tilbud. Flere kommenterer at det er mye arbeide knyttet til søknader og rapportering på finansiering.

3.7 Deltakere

Skolene melder om stor interesse for voksenagronomtilbudet. Det fortelles at mange av deltakerne oppsøker voksenagronomen like før eller når de er i ferd med å overta gårds-bruket fordi de trenger den kunnskapen og kompetansen som opplæringen gir for å utøve yrket. Noen mener at diskusjoner om kompetansekrav i landbruket er en driver for interessen for voksenagronom. Andre forteller at rådgivere i landbruket markedsfører tilbudene og understreker behovet for kompetanse hos næringsutøverne. En skole forteller at uteksaminerte fra voksenagronomen er søkere til fagskoleutdanning innenfor landbruk og at voksenagronomen har gode ringvirkninger for deltakerne, skolen/ fagmiljøet og næringa.

Av friskolene er Tomb i en unik situasjon ved at skolen har en lang tradisjon for å rekruttere elever fra hele landet. De rekrutterer også unge voksne fra hele landet til sitt tilbud om voksenagronom. De voksne bor på skolens internat i ett år og følger undervisningen sammen med de ordinære elevene på Vg3 landbruk. Vinterland-bruksskolen på Jæren og i Ryfylke har hele landet som inntaksområde, men rekrutterer fra nærmiljøet fordi undervisningen tilbys på kveldstid slik at det er mulig å følge opplæringen når man er i arbeid. Natur videregående skole opplever at mange er interesserte i utdanningen, men at omfanget av tilstedeværelse på undervisning gjør det vanskelig for dem å kombinere utdanningen med jobb.

Antallet deltakere på eksisterende kull varierer fra 7 til 46 ved de ulike skolene. Tabell 3.1 viser antall plasser ved skolene og antall elever/deltakere de har eller hadde på siste

kull. Skolene er ikke tydelig på hvor mange elev/deltakerplasser de har og noen forteller at de ser an interessen for tilbudet.

Ut fra antallet elever/deltakere i tabell 3.1, varigheten på tilbudene og om skolene har opptak hvert år kan vi anslå at 250 deltakere avslutter opplæringen hvert år. I skoleåret 2014-15 var det 442 elever på Vg3 på ordinære agronomtilbud (Utdanningsdirektoratet, 2016). Noen skoler har ventelister og de aller fleste melder at det ikke er noe problem med å fylle opp plassene på voksenagronomen. Det er noe frafall underveis, anslagsvis 10-15 prosent. Noen rapporterer at dette kan variere mellom kullene. Det er også et visst frafall fra de søker til de virkelig starter og det kan være frafall i overgangen mellom første og andre året. Frafallet kan relateres til den livssituasjonen voksne deltakere er i der jobb, familie og videreutdanning skal kombineres.

Skolene karakteriserer deltakerne som høyt kvalifiserte, men det kan være sprik i elevgruppa alt etter hvilken bakgrunn de har. Noen har praktisert som bønder allerede, mens andre har en akademisk bakgrunn og har lite praktisk erfaring fra gårdsarbeid. Det oppgis at de fleste deltakerne har et annet yrke som hovedinntekt når de tar voksen-agronomen. Aldersspennet er stort (en skole har 32 år i gjennomsnittsalder, en annen har 37 år) og varierer fra 20 år til 60 år. Voksenagronomtilbudet har en jevn balanse mellom menn og kvinner. Deltakerne kan grupperes i tre grupper; de som har overtatt gård, de som skal overta og de som håper på å få kjøpt en gård. Skolene karakteriserer voksenagronomdeltakerne som mer fokusert, mer selvstendige enn ungdommer på Vg3 landbruk, de tar ansvar for egen læring, er høgt motivert og deltakende. Det finnes også her unntak, og det er noen deltakere som ikke legger så mye i utdanningen.

Skolene forteller at mange har god kompetanse i bunn og at det er et høyere faglig nivå blant deltakerne på voksenagronomen enn blant ungdom. Her pekes det på en sammenheng mellom høy motivasjon, bedre progresjon og bedre faglig nivå som til slutt gjenspeiles i eksamensresultatene. Flere forteller at deltakerne på voksenagronom får gode karakterer og en stikkprøve vi gjorde på et kull, viste at de lå godt over ordinære elever i gjennomsnitt på eksamen. De fleste tar teorien lett, utfordringen er praksis. En skole forteller at ingen er i nærheten av å stryke, at de fleste behersker teorien, mens spriket kommer til uttrykk i det praktiske. Kartleggingen av voksenagronomtilbudene tyder på at deltakerne ved de offentlige skolene oppnår meget gode faglige resultater med et komprimert undervisningstilbud.

Skolene rapporterer at deltakergruppene fungerer godt sammen og at deltakerne gjennom utdanningen bygger både faglige og sosiale nettverk. Det fortelles at deltakerne ønsker å jobbe sammen. Det største utbyttet har de i klassen og gjennom kontakt med hverandre. Fra en skole understrekes det at det har en verdi å samles og en annen skole påpeker at deltakerne er godt sammenvevd og gjør hverandre gode.

Lærerne setter stor pris på de voksne deltakerne da de er interesserte og ofte faglig krevende deltakere slik at lærerne utfordres i undervisningssituasjonen. Lærerne opp-lever undervisningen av disse deltakerne som motiverende fordi det i større grad utfordrer dem faglig sammenlignet med undervisning av elever og bidrar til å heve nivået

på den ordinære undervisningen. Ved en skole omtales de som *drømmeelever*. Noen skoler gjennomfører deltakerundersøkelser og her nevnes det at deltakerne gjerne vil ha mer praksis.

3.8 Inntak

Inntakskravene varierer. Noen setter krav om alder minst 20 år og mulighet for realkompetansevurdering, mens det *strengeste* kravet er 25 år og 2 års praktisk erfaring. Noen setter krav til praksis før inntak, mens andre gjør det ikke. I de fleste tilfellene har praksisen vært at deltakere over 25 år gjennom realkompetansevurderingen har fått godkjent fellesfagene og yrkesfaglig fordypning på vg1 og at de eventuelt må ta det de mangler som privatist. Ved noen av skolene presiseres det at deltakerne selv må sørge for å skaffe seg kompetanse på Vg1, eventuelt Vg2 nivå der det kun undervises på Vg3 nivå. Noen få skoler oppgir at de har eller har hatt en til to voksne med rett til videregående opplæring og det blir lengre og lengre mellom voksen med rett til videregående opplæring.

Søknader til friskolene går direkte til friskolene. Søknad til de fylkeskommunale tilbudene skjer via nettportalen Vigo eller direkte til skolene på skolenes søknadsskjema. Noen skoler får søknadene gjennom Vigo, men gjør lokalt inntak ved skolene. Ved noen skoler mener man at Vigo i for liten grad er tilrettelagt for søknader fra voksne som har brukt opp retten sin, slik at skolene kan miste potensielle søkere. Dette skyldes at Vigo automatisk sender ut et brev hvor det gis avslag fordi de har brukt opp retten til videregående opplæring, hvis ikke søkerne leser hele brevet og finner fram til at de har muligheter for å bli tatt inn likevel.

I forbindelse med inntak gjøres realkompetansevurdering ved behov for søkere over 25 år. Fylkeskommunene gjennomfører realkompetansevurdering for å avgjøre om søkeren har kompetanse tilsvarende Vg1 naturbruk eller kompetanse tilsvarende Vg2 landbruk og gartnernæring ved de tilbudene som har dette som opptakskrav.

3.9 Innspill til nasjonal modell

I kartleggingen ble skolene bedt om å komme med innspill til eller synspunkter på en nasjonal modell for voksenagronomen. Her kom det ulike synspunkter som er mer eller mindre relevant for en nasjonal modell for voksenagronomen.

De aller fleste ønsker en nasjonal modell velkommen fordi det vil gjøre hverdagen deres enklere, fordi modellen vil gi skolene tydeligere rammer for hvordan utdanningen skal legges opp. Videre påpekes det at det er viktig at tilbudet om voksenagronom finnes fordi mange overtar gårdsbruk i voksen alder og har behov for kompetanse da.

Flere trekker her fram behovet for å ha lokale/regionale tilpasninger av det faglige innholdet, slik at dette er tilpasset næringa i området. Skolene har ulikt omfang av praktiske øvelser, men noen skoler påpeker at det er en svakhet at deres tilbud er for lite praksisrettet, en annen skole stiller spørsmål med om det bør settes et praksiskrav og en

tredje uttaler at hvis de hadde mer finansiering så ville denne blitt brukt til praktiske øvelser.

Videre understreker flere behovet for en forutsigbar finansiering og at finansieringen må sikres nasjonalt. Flere av skolene opplever at den uforutsigbare finansieringssituasjonen skaper mye usikkerhet og sliter på skolene.

Det kommer også innspill på at det bør være mulig å søke på tvers av fylker og at skoler kan samarbeide om å tilby moduler innenfor opplæringen. Det uttrykkes også et behov for en nasjonal ressursbank med gode undervisningsopplegg. Det kom et forslag på 20 deltakere som en aktuell klassestørrelse.

Noen av innspillene er knyttet til forhold omkring læreplanen, slik som at opplæringen for sprøytesertifikat bør inn i læreplan, at HMS må få en tydeligere plass i læreplanen og at det burde finnes muligheter for inndeling i moduler.

3.10 Vurderinger av funn i kartleggingen

Kartleggingen viser at agronomtilbud til voksne gjennomføres etter ulike modeller, men alle har en forankring i læreplanen for Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk eller bare Vg3 landbruk.

Det er ulike måter å organisere opplæringen på slik at den er tilpasset de voksne sine behov. Dette er i hovedsak samlinger eller undervisning på kveldstid. Mange av tilbudene gis innenfor normert tid, men hvor omfanget av tradisjonelle undervisningstimer er redusert og erstattet med nettstøttet undervisning. Omfanget av praktiske øvelser varierer.

For de fylkeskommunale skolene er finansieringen en utfordring og mange av tilbudene gjennomføres på marginale budsjetter hvor knapt nok de direkte kostnadene er dekket. En av årsakene er at både landbruksnæringa og søkere etterspør utdanningen til voksne som ikke har rett til videregående utdanning. Mange ildsjeler i skolene jobber for å få gitt et opplæringstilbud til denne gruppa. Flere av skolene har strukket seg langt for å gjennomføre tilbudene og opptrådt i strid med lovverket når de har sett seg nødt til å ta egenbetaling fra betalingsvillige deltakere, for å kunne gjennomføre tilbudet. Noen skoler har tatt konsekvensen av at videregående opplæring skal være gratis og gjennomført tilbudene på marginale budsjetter.

I kartleggingen finner vi også en varierende praksis med krav til oppmøte, føring av fravær, terminvurdering og standpunktkarakterer. Mye tyder på at skolene er usikre på praksisen rundt føring av fravær og fraværsgrenser og er ikke klar over at reglene om fraværsgrense ikke gjelder for deltakere.

Kartleggingen viser også at det er ulike praksiser med inntak av elever. Her settes det ulike grenser for alder og noen har krav til et visst omfang av praksis. Noen av disse kravene er knyttet til at de skal ha nok realkompetanse til at Vg1 naturbruk blir godkjent

i realkompetansevurderingen. Andre har krav til praksis før opptak eller at elevene skaffer seg praksis selv underveis slik at de har et tilstrekkelig grunnlag for å gå opp til eksamen. Satt på spissen, så er det slik at en deltaker oppfyller kravet til inntak ved en skole, men ikke til en annen.

4. RAMMENE FOR EN NASJONAL MODELL

I dette kapitlet presenteres de muligheten for agronomutdanning for voksne uten rett til videregående opplæring som finnes innenfor dagens lovverk og hvilke utfordringer som er knyttet til dem. Videre utledes en modell for voksenagronomen.

4.1 Oppdraget og lovenes rammer

Oppdraget beskriver et voksenagronomtilbud som skal gi en yrkesfaglig utdanning basert på grunnopplæringen i videregående skole og basert på tilhørende læreplaner. Dette betyr at voksenagronom skal følge læreplanen til Vg1 naturbruk, Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk.

Målgruppen er de som er på vei inn i næringa eller som allerede har etablert seg i næringa og har behov for agronomikompetanse for utøvelse av sin virksomhet. Gjennomsnittsalderen til nye eiere av gårdsbruk er i underkant av 52 år og for familieoverdragelser er den 42 år (SSB, 2016)[7]. Dette skyldes at mange gårdsbruk overdras eller selges når gårdbrukeren blir pensjonist eller senere. Ved familieoverdragelse vil derfor mange av barna være godt voksne når de får muligheten til å overta gårdsbruket. Det betyr at mange har valgt å skaffe seg annen utdannelse og yrke i påvente av å bli gårdbruker. Den dagen de skal starte opp som gårdbruker melder behovet for kompetanse seg. Det betyr at målgruppen vil være mangfoldig med ulik alder, utdanning og yrkeserfaring, men med et felles behov for å skaffe seg kunnskap om agronomi.

Kartleggingen viste at mange av deltakerne (og elevene ved friskolene) er voksne som ikke har rett til videregående utdanning, fordi mange av dem har en fullført og bestått videregående utdanning fra tidligere. Antallet voksne med rett til videregående opplæring er lavt og mange naturbruksskoler har ikke lengre voksne søkere med rett til videregående opplæring. Mulighetene for at det opprettes klasser for voksne med rett, som kan fylles opp med voksne uten rett, blir mindre og er borte i mange fylker.

Målgruppen for voksenagronomen har ikke rett til videregående opplæring etter opplæringslovens paragraf 3-1, som omhandler ungdommers rett. Ettersom de fleste i målgruppen ikke har rett til videregående opplæring kommer heller ikke paragraf 4A-3 i opplæringsloven til anvendelse, fordi den gir rett til voksne som ikke har fullført videregående opplæring. Mulighetene for fylkeskommunale skoler til å gi et tilbud ligger i paragraf 13-3 3.ledd som sier at fylkeskommunen skal gi tilbud til søkere uten rett etter paragraf 3-1 eller paragraf 4A-3. Et fylkeskommunalt tilbud etter paragraf 13-3 3.ledd skal legges opp i samsvar med paragraf 4A-3 slik at opplæringa for voksne er tilpasset den enkeltes behov og at opplæringa skal være gratis.

Friskoler som i dag tilbyr agronomutdanning og andre friskoler som er nevnt i forskrift til friskoleloven paragraf 11-3 har fått fastsatt individuelle kvoter for voksne uten rett

[7] https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/laeiti/aar/2016-09-16

basert på det antallet elever som var ved skolene da forskriften ble fastsatt. Den samme forskriften gir også finansiering til friskolene sin virksomhet, inkludert de voksne uten rett. Friskolene har en annen finansieringsmodell med stykkprisfinansiering og opplever at den er stabil, selv om rammene kunne vært romsligere. Usikkerheten hos friskolene er om de får tilstrekkelig antall elever slik at totalbudsjettet blir stort nok.

Alle som ønsker å ta agronomutdanning kan ta de nødvendige eksamener som privatist. Her står fylkeskommunale skoler fritt til å tilby eksamensforberedende kurs og ta kursavgift for dem, fordi de ikke er en del av den videregående opplæringen. Det betyr at også andre kan tilby eksamensforberedende kurs til personer som planlegger å ta agronomutdanning som privatist.

De tre modellene for agronomutdanning til voksne uten rett til videregående opplæring representerer både muligheter og utfordringer knyttet til å ivareta landbruksnæringas behov for utdanning til framtidige gårdbrukere.

4.2 Friskolemodellen

Friskolene er underlagt friskoleloven (LOV-2003-07-04-84) som regulerer skolenes virksomhet inkludert inntak av elever, omfang av undervisningstilbudet og finansiering. Agronomtilbud for voksne er finansiert etter samme modell som ordinær videregående utdanning ved friskolene. Med 85 prosent av kostnadsnormen på 203.400 kroner pr elev pr år blir det 172.890 i årlig støtte. Friskolene har i tillegg mulighet til å ta egenbetaling fra elevene. Agronomtilbudet for voksne ved friskolene har en stabil og god finansiering, så lenge elevtallet er tilstrekkelig stort.

Vinterlandbruksskolen på Jæren, Natur og Tomb er godkjent for å tilby Vg2 og Vg3, men det er bare Natur som tilbyr både Vg2 og Vg3. Vinterlandbruksskolen i Ryfylke er godkjent for å tilby bare Vg3.

De fire friskolene må følge kravet til undervisningstimer i læreplanen, og noen av dem har litt ulik organisering av undervisningen for å tilpasse undervisningen til elevene innenfor læreplanens rammer. Selv om de har hele landet som inntaksområde rekrutterer de friskolene som tilbyr deltidsutdanning på kveldstid, fra lokalområdet, mens skoler som tilbyr heltidsutdanning på dagtid rekrutterer fra hele landet. Kapasiteten til friskolene er gitt i forskrift til friskoleloven paragraf 11-3 og her framgår det at friskolene som i dag tilbyr agronomutdanning til voksne uten rett har til sammen 148 elevplasser delvis fordelt over Vg2 og Vg3 eller bare på Vg3.

Natur ser det som problematisk at de er pålagt å gi de voksne elevene et undervisningstilbud som i omfang er identisk med tilbudet til ungdom. Omfanget av undervisningen gjør det vanskelig for voksne å kombinere jobb, familie og utdanning. Det gjør tilbudet mindre attraktivt for voksne som ønsker å ta utdanningen og gjør det vanskelig å rekruttere til voksenagronom.

Med dagens lovverk for friskoler og slik friskolene er organisert har de begrenset kapasitet til å ta imot voksne uten rett og samtidig er ikke tilbudene like enkle å kombinere med annen jobb for de som ikke bor i nærheten av tilbud som gis på deltid.

Innenfor rammene til friskoleloven og tilhørende forskrift framstår agronomutdanning til voksne uten rett, som et begrenset tilbud som er lite fleksibelt for voksne med jobb som bor langt fra skolene. Opplæringen ved friskolene gir grunnlag for yrkesfaglig opplæring som agronom. Dette tilbudet vil fortsatt eksistere innenfor rammene av friskoleloven, ved siden av en nasjonal modell for voksenagronom med hjemmel i opplæringsloven.

4.3 Eksamensforberedende kurs - privatistmodellen

I et privatisttilbud har skolen ingen plikt til å gi undervisning. Ansvaret som hviler på den offentlige skolen er å gjennomføre eksamen. En privatist må ifølge læreplanen ha 11 eksamener for å ta Vg2 og Vg3. Skjetlein, Studieforbundet næring og samfunn i Buskerud og Melsom gir eksamensforberedende kurs basert på læreplanen til Vg3 landbruk, for de som skal ta privatisteksamen. Det betyr at undervisningen strengt tatt ikke trenger å følge læreplanen, men for elevene vil det være en fordel ettersom det er relevant opp mot eksamen. Undervisningen tilbys som kurs med kursavgift og med annen økonomisk støtte. Mye tyder på at eksamensforberedende kurs er valgt i stedet for ordinær videregående opplæring fordi det er mulig å ta egenbetaling fra deltakerne, mens videregående opplæring skal være gratis. Når flere av tilbudene viser at det er mulig å ta egenbetaling fra deltakerne viser dette at deltakerne er villig til å betale for å få kompetansen.

Ettersom skolene ikke plikter å gi undervisning til privatister, vil eksamensforberedende kurs som tilbys kunne defineres som et hvilket som helst kurstilbud som i prinsippet hvem som helst kan tilby undervisning i, og overlate elevene til å følge privatistløpet i videregående skoler for å ta eksamen og få dokumentert sin kompetanse. Dette vil gi et uforutsigbart tilbud fordi det vil avhenge av et minimum av deltakere, hvem som helst kan være tilbydere og det vil heller ikke være noen som kvalitetssikrer innholdet i det eksamensforbedrende kurset, slik at det vil variere fra tilbyder til tilbyder. Dette taler for at eksamensforberedende kurs til de som skal ta privatisteksamen vanskelig kan være en nasjonal modell. I tillegg kan kursene prises ut fra ulike strategier, eller det søkes finansiering fra ulike utviklingsmidler. I dag ser vi at det er bare Vg3 som de eksamensforberedende kursene retter seg mot.

4.4 Fylkeskommunale modellen

I de fylkeskommunale skolene er finansieringen av opplæringstilbud etter paragraf 13.3 3.ledd en utfordring fordi disse deltakerne ikke har noen rett til videregående opplæring. De blir dermed prioritert etter opplæringstilbud til ungdommer og voksne med rett, samt at det er andre utdanningsområder som også vil konkurrere om ressurser til å tilby slike tilbud. Utfordringen for opplæringstilbud til voksne uten rett er finansieringen og spesielt

ettersom videregående opplæring skal være gratis for deltakerne. Funn i kartleggingen viser at det er betalingsvilje hos mange av deltakerne, men opplæringslovens paragraf 4A-3 slår fast at opplæring i videregående skole skal være gratis. Løsningen for mange fylkeskommunale skoler har vært å finne andre finansieringskilder slik som midler til rekruttering og kompetanse (RK-midler), regionale utviklingsmidler som fylkeskommunene forvalter og andre finansieringskilder. Spesielt bruken av de fylkeskommunale midlene har vært begrunnet i at opplæring for de som skal starte opp i landbruksnæringa er et viktig næringsutviklingstiltak. Utfordringene er at det er knyttet usikkerhet til disse midlene. Fylkeskommunene er helt avhengige av at det årlig bevilges RK-midler (rekruttering og kompetanse) over jordbruksoppgjøret. RK-midlene er relativt begrensede. De er utviklingsmidler som er ment som støtte til en rekke ulike prosjekter i fylkene. Derfor er det i mange fylker sterk konkurranse om midlene og det er ikke uproblematisk at midler over år prioriteres til voksenagronom.

Når det gjelder det faglige innholdet ligger læreplanen for Vg1 naturbruk Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk til grunn. Her er det rom for lokale tilpasninger samt at det er mulighet for å tilpasse opplæringen til den enkeltes behov, noe som i praksis skjer ved at antallet undervisningstimer i skolen reduseres og at det i tillegg gjennomføres nettstøttet undervisning eller andre former for fjernundervisning. I tillegg ligger det også ulike muligheter for å kombinere teoretisk undervisning og praktiske øvelser for deltakerne.

Et komprimert voksenagronomtilbud utgjør i undervisningstimer om lag 20 prosent av ordinær agronomutdanning. Kostnadsanslagene i dagens tilbud er basert på marginalkostnader. Skal man ta hensyn til alle direkte kostnader med et påslag for felleskostnader ligger kostnaden per deltaker nærmere kr 50.000, for å sikre et godt faglig tilbud og at det inneholder en tilstrekkelig praktisk opplæring.

En fylkeskommunal opplæring vil kunne gi et forutsigbart og skalerbart tilbud forutsatt at det finnes finansiering *utenfor* fylkeskommunenes budsjett for videregående opplæring, som ikke er prosjektbasert. Begrensede budsjetter til videregående opplæring og prioritering av ungdommer og voksne med rett til videregående opplæring, gjør at et stabilt opplæringstilbud til voksne uten rett ikke prioriteres. De fylkeskommunale skolene som tilbyr agronomutdanning til ungdommer har undervisningspersonell med kompetanse til å gi tilbudene og mange av skolene har også gode fasiliteter for å tilby praktisk opplæring. De er derfor godt rigget for å gi et tilbud om voksenagronom, men de mangler en stabil finansiering, som må finnes utenfor de fylkeskommunale budsjettene. Kartleggingen viser at deltakerne er betalingsvillig, men opplæringsloven gir ikke fylkeskommunale skoler mulighet til å ta egenandel for videregående opplæring for voksne uten rett.

Det er behov for å etablere en mer stabil finansieringsordning. En finansiering over statsbudsjettet er å foretrekke framfor prosjektbasert finansiering, selv om statsbudsjettet bare har en ettårs horisont. En statlig finansiering vil også kunne sette krav til tilbyderne om å følge den nasjonale modellen, samt at det er mulig i større grad å styre omfanget av opplæringstilbudet nasjonalt. Dette vil kreve en forvaltning på nasjonalt nivå.

Fylkeskommunene er et eget forvaltningsnivå som gjør sine prioriteringer. Forvaltning av voksenagronom på nasjonalt nivå vil ikke ha noen styringsrett over fylkeskommunene, men vil kunne etterspørre og bestille et nærmere definert opplæringstilbud innenfor rammene av videregående opplæring og legge til rette for dette med finansiering. En forvaltning på nasjonalt nivå vil også gjøre det mulig for deltakerne å søke på tvers av fylkene. Den manglende stabiliteten i finansieringen av voksenagronom skaper utfordringer for fylkeskommunale skoler fordi planleggingshorisonten blir kort. Det har også konsekvenser for dimensjonering av ordinære undervisningstilbud, for eksempel tilsetting av lærere i faste stillinger.

4.5 Voksenagronommodell

Foran har vi beskrevet mulighetsrommet som lovverket gir voksne uten rett til videregående utdanning. Friskoleloven gir handlingsrommet for friskolene, opplæringsloven gir fylkeskommunale skoler handlingsrom og opplæringslovens bestemmelser om privatist gir alle rett til å ta eksamen uten å ha deltatt i opplæringen. Eksamensforberedende kurs til privatister kan gis av både skoler og andre og er ikke en del av den videregående opplæringen.

Friskoleloven åpner ikke for opplæring organisert spesielt for voksne, slik at voksne uten rett til videregående opplæring må følge ordinær undervisning. Friskolene har en stabil finansieringsordning forutsatt at de har tilstrekkelig antall elever. En voksenagronommodell vil være et alternativ til friskolenes tilbud om agronomopplæring for voksne uten rett. Friskolene vil fortsatt ha muligheten til å videreføre sin virksomhet med tilbud omVg2 og Vg3 innenfor rammene av friskoleloven til det antallet voksne uten rett til videregående opplæring som er regulert i forskriften til friskoleloven. Forskjellen er at dette tilbudet ikke vil være en del av den nasjonale modellen for voksenagronom.

Privatistordningen i videregående skole er en mulighet som alle kan benytte seg av og det er mulig å tilby eksamensforberedende kurs for de som ønsker å ta privatistveien til utdanning som gir yrkeskompetanse innen landbruk (agronomutdanning). Et eksamensforberedende kurs kan følge voksenagronommodellen, men så lenge kurstilbyderne finansierer kurset med egenbetaling står de fritt til å bygge opp kurset.

Voksenagronommodellen kan knyttes til de fylkeskommunale skolene og et tilbud om utdanning for yrkeskompetanse innen landbruk for voksne. Dette kan gjøres gjennom at en ekstern finansiering krever at tilbudet følger voksenagronommodellen. En nasjonal modell for voksenagronomen anbefales etablert som et fylkeskommunalt opplæringstilbud med finansiering utenfor fylkeskommunens budsjett.

Kartleggingen av dagens tilbud om agronomutdanning til voksne viser at praksisen mellom skolene varierer og til dels ikke er i samsvar med lovverket. Voksenagronommodellen som foreslås her er ikke ment å begrense fylkeskommunenes frihet innenfor eksisterende lovverk og læreplan, men heller å tydeliggjøre en bestilling som sikrer at tilbudet følger lovverket og bygger på gode erfaringer fra eksisterende tilbud.

4.5.1 Faglig innhold

Voksenagronomen skal følge læreplan til Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk, nærmere bestemt programfag og valgfrie programfag i læreplanen. En slik anbefaling bygger på at de fleste i målgruppen har annen videregående utdanning og trenger ikke å ta fellesfagene. Yrkesfaglig fordypning foreslås ikke som en del av voksenagronom, og her må de som ikke får godkjent faget i realkompetansevurderingen skaffe seg praksisen selv ettersom det ikke er noen privatistmulighet i dette faget. Deltakere som ikke har annen videregående utdanning fra tidligere vil få kompetansebevis for de delene som gjennomføres og må ta andre nødvendige eksamener som privatist for å kunne få vitnemål. For deltakere over 25 år er det mulig å få realkompetansevurdering.

Læreplanen gir rom for lokale tilpasninger slik at det er mulig for skolene å tilpasse undervisningen til de lokale forholdene. Læreplanen gir retningslinjer for vurdering i fagene og eksamen. Læreplanen gir rom for tolkning av vektleggingen mellom teoretisk undervisning og praktiske øvelser. Praktiske øvelser er viktig for at elevene skal få trening i viktige ferdigheter for å utøve yrket. Tilbakemeldingen fra flere av skolene er at elevene ønsker praktiske øvelser, samtidig som behovet varierer stort mellom deltakerne. Læreplanen gir også føringer for hvordan eksamen gjennomføres. Det er tverrfaglig praktisk eksamen på både Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk, noe som tilsier behov for praktisk opplæring. De kostnadene dette medfører må tas hensyn til i finansieringen av voksenagronom.

Mulighetene som ligger i bruk av digitale læringsplattformer og etablering av en ressursbank for undervisningsopplegg representerer viktige tiltak for å sikre et faglig godt tilbud til deltakere på voksenagronomen og ordinære agronomelever. Her kan fylkene samarbeide om utvikling av digitale læringsplattformer.

Bestått i alle fag og på alle eksamener gir voksenagronomdeltakerne det samme vitnemål som ordinære elever og dermed samme formalkompetanse. Betegnelsen agronom er en yrkestittel og benyttes ikke på vitnemålet. Det er mulig å tildele kompetansebevis for de som gjennomfører deler av utdanningen, på lik linje med annen videregående utdanning.

4.5.2 Organisering

Målgruppen for voksenagronomen er personer som vanligvis er i en annen livssituasjon med jobb og familie enn ungdommer som tar ordinær agronomutdanning. Det betyr at undervisningen må organiseres slik at det er mulig for målgruppen å delta. Det betyr vanligvis at kvelder og helger tas i bruk. I deler av landet vil det også være store reiseavstander som gjør at elevene ønsker å få mest mulig igjen for en reise. Paragraf 4A-3 i opplæringsloven åpner for at videregående opplæring for voksne skal tilpasses behovet til den enkelte og at retten kan oppfylles blant annet ved fjernundervisningstilbud. Dette kan gjøres med komprimerte utdanningsløp hvor undervisningen kan legges til tidspunkt hovedsakelig utenom ordinær arbeidstid slik at deltakere som er i arbeid, kan ha mulighet til å følge undervisningen. Voksenagronomtilbudet med den

yrkesfaglige delen av Vg2 landbruk og gartnernæring og Vg3 landbruk foreslås organisert som et komprimert utdanningsløp fordelt over 2 år.

Det komprimerte utdanningstilbudet er en tilpasning til voksnes livssituasjon med blant annet arbeid og familie. Det komprimerte utdanningsløpet består av både samlinger og nettstøttet undervisning. Fraværsreglene i videregående skole gjelder ikke, men det må være et tilstrekkelig grunnlag for å gi vurdering. I et komprimert utdanningsløp vil utviklingen av digitale læremiddel og annet felles undervisningsmateriell være viktig for å sikre gode tilbud. Det vil ikke være hensiktsmessig å utvikle egne digitale virkemidler i hvert enkelt fylke. Det foreslås derfor at det iverksettes et arbeid for å utvikle digitale læremidler for agronomutdanning generelt og spesielt for voksne deltakere. En forvaltning på nasjonalt nivå, kan sikre /legge til rette for slik utvikling. Nettbasert undervisning i form av sanntidsundervisning på video eller Skype eller nedlastbare undervisningstimer vil være tidsbesparende og fleksibelt for deltakerne. Mye ligger til rette for ulike nettbaserte undervisningsopplegg i framtida og disse mulighetene kan tilbydere av voksenagronom dra nytte av. Allikevel er det viktig at disse mulighetene ikke går på bekostning av at deltakerne møtes på samlinger, fordi at det å møtes på samlinger gir en arena for å diskutere fag og reflektere i fellesskap. Mange deltakere setter stor pris på læringsfellesskapet i deltakergruppen og nettverksbyggingen som dette fellesskapet bidrar til – noe som taler for samlinger.

Samlingsbasert undervisning har en stor verdi for elevene, fordi det gir dem en arena for å diskutere fag og bygge nettverk med andre som skal starte opp i landbruksnæringa. Noen av dagens tilbud er tydelige på at samlingene i størst mulig grad benyttes til praktiske øvelser, mens andre har samlinger uten praktiske øvelser. I den anbefalte modellen er praktiske øvelser på samlingen en viktig del av innholdet. Samlingene med praktiske øvelser må brukes til praktiske øvelser som hører programfagene til og ikke til å oppfylle kravene i yrkesfag til fordypning. Hvis deltakerne ikke har fått realkompetansegodkjent yrkesfaglig fordypning må de skaffe seg den praksisen selv, jfr. kapittel 4.5.1.

Mange av dagens tilbydere har fasiliteter som er godt egnet for å tilby voksenagronom. Skoler som tilbyr ordinær Vg3 landbruk til ungdommer har fagpersonell og spesielt de som har skolegårdsbruk har en arena for å tilby praktiske øvelser som bør inngå i voksenagronomtilbudet med tanke på den tverrfaglige praktiske eksamen. I tillegg tilbyr mange skoler overnattingsmuligheter for deltakere som er på samling.

Samlinger lagt til helger og kvelder kan representere utfordringer i forhold til lærekreftene som har fylt opp sin arbeidsplikt på dagtid. Skolene rapporterer at det i stor grad er lærere ved den ordinære agronomutdanningen som også underviser eller er ansvarlige for undervisningen på voksenagronomen. Bruk av egne lærekrefter kan også representere en sårbarhet ved tilbudet da det ved en del skoler ikke er mange faglærere å velge blant. Lærekreftene kan således også være en begrensning for tilbudet, da det ikke er kapasitet til for eksempel å utvide tilbudet hvis søkningen er stor, samtidig utfordres og løftes kompetansen til ansatte.

4.5.3 Inntak

Inntakskravet bør være 25 år og dette henger sammen med paragraf 4A-3 i opplæringsloven hvor voksne med rett til videregående opplæring får sin rett det året de fyller 25 år. Dette åpner også opp for at opplæringa til voksne kan tilpasses den enkeltes behov, noe som gjøres gjennom komprimerte løp. Det vil gi mulighet for elever til å få realkompetansevurdering av kompetanse i fellesfag og Vg1 naturbruk, noe som må være på plass for å få den yrkesfaglige utdanningen på Vg2 og Vg3 landbruk, og dermed grunnlag for vitnemål. Dette er igjen knyttet til at voksenagronomen foreslås å omfatte Vg2 og Vg3. Det kan ikke settes egne krav til praksis utover hva som framgår av læreplanen. Hvis den praktiske opplæringen på Vg1 ikke dekkes gjennom realkompetansevurderingen må denne oppfylles på lik linje med andre mangler i utdanning jfr. læreplanen, for å få vitnemål.

Et inntakskrav på 25 år vil også markere en klar grense mellom agronomutdanning for voksne og for ungdom. Det er ikke ønskelig at det etableres et voksenagronomtilbud som på noe vis konkurrerer med den ordinære agronomutdanningen. Som kjent arbeides det på flere hold både hos landbruksmyndighetene, i fylkene og i landbruksnæringa for å styrke rekrutteringen til den ordinære landbruksutdanningen for ungdom.

Det blir i dag stilt spørsmål ved om Vigo er en egnet plattform for å søke videregående utdanning for voksne uten rett. Vigo bør tilrettelegges bedre for å akseptere slike søkere. Alternativt må voksne søke direkte til den enkelte skole, slik praksis er ved mange skoler i dag. Også på dette punktet ser vi for oss at en forvaltning på nasjonalt nivå kan bidra slik at det utvikles en felles løsning på søkning til voksenagronomen.

5. KONKLUSJON OG ANBEFALING

Dette kapitlet konkluderer med hvilke muligheter som finnes for voksne uten rett til videregående opplæring innenfor lovverket. Videre anbefales en voksenagronommodell for fylkeskommunale skoler, som gir deltakerne en yrkesfaglig utdanning som agronom.

5.1 Mulighetene i utdanningssystemet

Ungdommer og voksne med rett til videregående opplæring, har rett til videregående opplæring gitt av fylkeskommunen og finansiert over fylkeskommunale budsjett. Finansiering av videregående opplæring til voksne uten rett til videregående utdanning, prioriteres vanligvis ikke over fylkeskommunale budsjett til videregående opplæring. Målgruppen for voksenagronom er voksne som vanligvis har en videregående utdanning fra tidligere og har dermed ikke rett til videregående opplæring. Innenfor utdanningssystemet er det tre ulike muligheter for voksne uten rett til videregående utdanning til å skaffe seg en utdanning som gir yrkeskompetanse innen landbruk. De tre mulighetene er som elev ved en friskole, privatistordningen i videregående skole og fylkeskommunale opplæringstilbud.

Det er i dag fire friskoler som tilbyr slik utdanning til voksne uten rett til videregående utdanning. Flere av tilbudene fungerer godt, men skolene som tilbyr undervisningen på kveldstid er av praktiske årsaker et tilbud til elever i nærmiljøet, selv om skolene har hele landet som inntaksområde.

Alle har muligheten til å ta videregående opplæring, herunder agronomutdanning som privatist. Her er fylkeskommunenes plikt avgrenset til å gi eksamen. Privatistordningen er regulert i læreplan. Det er mulig å tilby eksamensforberedende kurs til de som er privatister. Eksamensforberedende kurs er ikke en del av den videregående opplæringen og her kan tilbudet finansieres med blant annet egenbetaling fra kursdeltakerne. I prinsippet kan hvem som helst tilby eksamensforberedende kurs.

Fylkeskommunene skal tilby videregående opplæring til voksne uten rett til videregående utdanning (§13-3 3.ledd i opplæringsloven), men utfordring er at ungdommer og voksne med rett til videregående utdanning prioriteres foran og fylkeskommunale budsjetter til videregående opplæring i liten grad gir rom for å finansiere tilbudene. I tillegg setter paragraf 4A-3 i opplæringsloven en stopper for å ta egenbetaling ettersom videregående opplæring skal være gratis. Fylkeskommunale tilbud om opplæring til voksne uten rett må derfor finne andre og mer stabile finansieringskilder enn prosjektbasert finansiering fra år til år.

En nasjonal modell for voksenagronomen krever en stabil finansieringsordning. En mulig finansieringskilde er statlig finansiering. En ekstern finansiør vil gjennom sine bevilgninger ha mulighet til å legge føringer for bruken av midlene som blant annet forutsetter samarbeid på tvers av fylker eller at noen fylker tillegges en koordinerende rolle eller et nasjonalt ansvar. Likedan er det mulig å styre det slik at naboskoler kan ha opptak annethvert år. Samtidig er det viktig å påpeke at et tilbud om voksenagronom

avhenger av at det finnes naturbruksskoler i fylkene. Et voksenagronomtilbud vil også styrke naturbruksskolene.

Basert på kostnadsanslag i kartleggingen av dagens voksenagronomtilbud, som bærer preg av å være budsjett bygd på marginalkostnader for å få finansiering, ligger kostnaden pr deltaker på ca kr 50.000 pr årselev. Et tilbud basert på 20 elever har da et budsjett på kr 1 mill pr år. Med 20 offentlige tilbud (inkludert landslinje) blir dette en totalkostnad på kr 20 mill. årlig og et tilsvarende finansieringsbehov. Kostnadene knyttet til tilbudene ved friskolene er holdt utenfor dette og disse tilbudene vil ikke bli berørt av en nasjonal modell for voksenagronom, med unntak av det de ikke kan betegne tilbudet som en del av den nasjonale modellen for voksenagronom.

5.2 Anbefaling av en modell for voksenagronom

Mandatet for utredningen er å foreslå en konkret nasjonal modell for voksenagronom og hvordan den kan gjennomføres. Innenfor lovverket finnes det tre muligheter for opplæring. Det er friskolene, privatist ordning og et fylkeskommunalt tilbud. Vi foreslår en nasjonal modell for voksenagronomen som et fylkeskommunalt tilbud innenfor rammene av opplæringsloven.

Friskolene er regulert av friskoleloven og tilhørende forskrift. Noen av friskolene har en kvote for voksne uten rett til videregående utdanning. Voksne uten rett som tar utdanningen ved friskolene vil fortsatt kunne ta agronomutdanning etter samme opplegg som ungdommer, men vil ikke være en del av voksenagronommodellen. Hvis den foreslåtte nasjonale modellen for voksenagronom skulle tilbys av friskolene, vil dette kreve en lovendring i friskoleloven, som gjør det mulig å tilby et komprimert tilbud til voksne som opplæringsloven gir mulighet for.

Eksamensforberedende kurs for privatister er vanskelig å styre og representerer ikke et stabilt tilbud. En nasjonal modell for voksenagronom må kunne kontrolleres og justeres slik at tilbud over hele landet bygger på en felles modell.

En nasjonal modell for voksenagronomen som et fylkeskommunalt tilbud innenfor rammene av opplæringsloven, vil kreve en eller annen form for statlig finansiering som gir et stabilt og forutsigbart tilbud i hele landet. Dagens lovverk setter en stopper for at fylkeskommunene kan ta betaling fra deltakerne. Samtidig har denne utredningen dokumentert at det finnes vilje og evne blant deltakerne til å betale for et slikt tilbud. Dette er et paradoks som myndighetene bør søke løsninger på.

For at den nasjonale modellen for voksenagronom skal være identifiserbar må navnet voksenagronom forbeholdes opplæringstilbud etter denne modellen. Den nasjonale modellen for voksenagronom er ikke ment å ha en formell rolle i utdanningssystemet og vil derfor ikke begrense fylkeskommunenes frihet til å gi videregående opplæring. Den nasjonale modellen kan betraktes som en bestilling fra næringa/ samfunnet som fylkeskommunene kan tilby gjennom at de får en statlig finansiering for å tilby opplæringen.

5.3 Voksenagronommodell

Voksenagronommodellen bygger på opplæringslovens muligheter for opplæring til voksne uten rett til videregående opplæring og gode erfaringer fra de som tilbyr voksenagronom i dag. Denne voksenagronommodellen forutsetter en stabil ekstern finansiering slik at fylkeskommunene kan tilby opplæringen etter paragraf 13-3 3.ledd i opplæringsloven. Voksenagronommodellen er utledet i kapittel 4.5. Under er hovedtrekkene oppsummert.

5.3.1 Faglig innhold

Voksenagronommodellen omfatter programfag og valgfrie programfag på Vg2 og Vg3 fordelt over 2 år.

5.3.2 Organisering

Paragraf 4A-3 i opplæringsloven åpner for at opplæringa til voksne skal være tilpasset behovet til den enkelte. Dette kan gjøres gjennom en kombinasjon av samlinger og nettstøttet undervisning, fjernundervisning, digitale læremidler og andre pedagogiske opplegg. Samlinger har en verdi for deltakerne får diskutere og reflektere i fellesskap over den opplæringen de deltar i. På samlingene må praktiske øvelser en sentral plass. De fylkeskommunale skolene som tilbyr agronomutdanning til ungdommer har lærekrefter som kan anvendes på voksenagronom og flere har praksisarenaer på skolen og overnatting for deltakere som er på samlinger.

5.3.3 Inntak

Anbefalingen er at inntakskravet settes til 25 år. Dette er begrunnet i opplæringslovens paragraf 4A-3 som regulerer at voksne som ikke har fullført videregående skole har rett til videregående opplæring det året de fyller 25 år. Dette åpner også opp for å gi opplæring som er tilpasset den enkeltes behov, samt muligheter for å gjøre realkompetansevurdering. Dette henger igjen sammen med at voksenagronomen omfatter programfagene og valgfrie programfag på Vg2 og Vg3. Det betyr at voksne uten rett har annen videregående opplæring og dermed dokumentert at fellesfagene er gjennomført og bestått. De som gjennom realkompetansevurderingen ikke oppfyller kravene i læreplanen må ta privatisteksamen for å få vitnemål. Praksis på samlingen må være knyttet til læreplanen i programfagene.

5.3.4 Nasjonal modell for voksenagronom

I tabellen under er den foreslåtte nasjonale modellen for voksenagronom skissert.

Tabell 5.1: Nasjonal modell for voksenagronom

Nasjonal modell for voksenagronom	
Faglig innhold	Programfag og valgfrie programfag på Vg2 og Vg3
Organisering	Samlinger med teori og praktiske øvelser. Muligheter for å tilpasse opplæringen til den enkeltes behov gjennom fjernundervisning, digitale læremidler og nettstøttet undervisning Ikke føring av fravær, men tilstrekkelig grunnlag for vurdering Vurdering og eksamen som ordinære elever
Inntak	25 år
Forvaltning	Nasjonal bestiller koblet til finansieringskilden Fylkeskommunale skoler som tilbydere
Finansiering	Stabil forutsigbar finansiering. Statlig

LITTERATURLISTE

Austrem Bunger, A. (2011). *Kompetanse blant nye bønder i Sør-Trøndelag***.** Rapport 1-2011. Landbrukets Utredningskontor, Oslo

Bjelland, A. og Gressgård, L.J. (2009): *Gårdbrukere i Rogaland og omegn – Kartlegging av deres kompetansebehov*. IRIS, Stavanger

Eldby, H. og Nyhammer, E. (2010). *Nye bønder*. Rapport 5-2010. Landbrukets Utredningskontor. Oslo.

Forskrift til opplæringsloven. (FOR-2006-06-23-724)

Forskrift til friskoleloven (FOR-2006-07-14-932)

Friskoleloven (LOV-2003-07-04-84)

Hansen, B.G. (2013). *Problem solving in dairy farming*. Ph.d dissertation, Norwegian School of Economics, Bergen.

Kile, E. (1997). Landbruksskulen 1825-1990. Mål, innhald, arbeidsmåtar. Landbruksforlaget.

Landbruks- og matdepartementet (2016). *Økt rekruttering til landbruket. Mangfold og muligheter for framtiden*. Rapport frå arbeidsgruppe, avgitt 27. januar 2016.

Logstein, B. (2012). *Trender i norsk landbruk 2012 – frekvensrapport*. Rapport 7/12. Bygdeforskning, Trondheim.

Meld. St nr. 16 (2015-16) *Fra utenforskap til ny sjanse — Samordnet innsats for voksnes læring*. Kunnskapsdepartementet.

Opplæringsloven (LOV 1998-07-17-61)

Prop. 133 S (2015-2016) Endringer i statsbudsjettet 2016 under Landbruks- og matdepartementet (Jordbruksoppgjøret 2016 m.m.)